1. April. 1899 DER JUDE. Nr. 5.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארען — .5 פלארין.
האלביאהריג 2.60 "
פירטעליאהריג 1,35 "
דייטשלאנד 8.50 מארק.
ארץ ישראל — .10 פראנק.
אנדערע לענדער — .12 "
אמעריקא, ענגלאנד — .10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
נוו' יאהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 "
דען 1טען סענטיאבער 1 "
יעדער איינציגער נומער קאסט
25 ק"ר אדער 20 קאפ.
ענדערען די אדרעסע קאסט
20 קאפ.

פערלאג: חברה „אחיאסף". ערשיינט 2 מאל מאנאטליך. רעדאקטער: י. ח. ראבניצקי.

נומער 5. וויען — קראקויא, ניסן תרנ"ט — מערץ 1899. ערשטער יאהרגאנג.

איבער דער יודישער־קאלאניאל־באנק.

די „יודישע קאלאניאל־באנק" זאגט שוין מיט דעם נאמען אליין, וואס זי איז, און וואס זי וויל. מען דארף נור די ווערטער אביסעל מפרש זיין, דער עולם זאל פערשטעהן דעם ריינעם פירוש־המלות. קאלאניאל־באנק איז אזא באנק וואס בעשעפטיגט זיך מיט יודישער קאלאניזאציאן, דאס הייסט זי האט איהר צוועק צו ערלייכטערען דאס גרינדען פון נייע קאלאניען אין ארץ־ישראל, אויך די קאלאניען, וואס זענען שוין דארט געגרינדעט, קרעדיט צו געבען, כדי די קאלאניסטען זאלען קענען האבען זייערע בעדערפעניש, הן אין בהמות, הן אין זאמען, אדער כלים און אנדערע זאכען; דעסטגלייכען צו אונטערשטיצען דעם אימפארט און עקספארט, דאס הייסט אריינצוברענגען זאכען, וואס מען בעדארף זיי נייטהיג און די קאלאניעס און מען קען זיי דארט נישט ערציינגען, און ארויספיהרען די ארטיקלען וואס מען ערציינגט דארט מעהר ווי מען בעדארף אויפ'ן ארט. די יודישע קאלאניאל־באנק האט אויך איהר צוועק צו קויפען לאנדערייען און זיי פערקויפען פאר איין אנצאהלונג כהוגן אדער אויף לאנגזאמע אויסצאהלען.

דעם לעטצטען פונקט וועט די קאלאניאל־באנק איבערלאזען, ווי עס ווייזט זיך, איינע פון איהר געגרינדעטען געזעלשאפט, ווארום פאר דעם צוועק וואלט נישט געסטאיעט דעם מלך'ס אוצרות. און אונזערע יודישע מיליאנערען, וואס דער שידוך געפעלט זיי נישט, ווייל זיי וואלטען חשק געהאט אז מען זאל דער וועלט וואס ווינציגער געבען צו שמועסען פון יודען — אונזערע מיליאנערען, ווענינגסטענס א טהייל פון זיי, האבען ערקלערט, אז עס וועט זיך האנדלען מכח א לאנדגעזעלשאפט וועלען זיי זיך זעהר שטארק אין דעם בעטהייליגען. נאר פאר וואס מאכט מען נישט תיכף א לאנדגעזעלשאפט? דארויף איז דא איין איינפאכער תירוץ: צו א לאנדגעזעלשאפט, ווי עס דארף צו זיין, איז פריהער פון אלס נייטהיג א קארטע — דאס הייסט איין בריעף פון דער ממשלה פונ'ם לאנד, וואו מען פערשרייבט איהר שוטץ און פערזיכערט רעכטע און אונגעשטערטען בעזיץ, אייגענטהום, אין אלעם וואס עס געפינט זיך אפילו אונטער דער ערד, ווי נאפט, קוהלען, אייזען, זילבער א. ד. ג. אין אזא בריעף מוז אויך בעדונגען זיין, אז מען מעג אין דעם חלק לאנד בויען אייזענבאהנען און מאכען קאנאלען צום בעוועסערן דאס לאנד אדער אלס צופוהר צום ים, מיט איין ווארט, עס זאל זיין א חזקה לדורות. פערשטעהט זיך, אז אזא קארטע קען מען נישט ערדרייכען אזוי גרינג בידים ריקניות, מע מוז דערפאר צאהלען במזומנים אדער מע מוז האבען שוין גאר ברייטע פלייצעס אז דער, וואס מען וויל איהם צוזאגען נוטצען, זאל האבען אויף וועמען זיך צו פערלאזען.

די באנק, פערשטעהט זיך וועט אויך ביי דער לאנדקאמפאניע א שיתוף בלייבען, ווארום אויסער אלעם מוז זי האבען א דעה אין דעם גאנצען ענין, כדי אז די לאנדקאמפאניע זאל נישט מיינען אז מען דארף נישט קוקען אויף קיין זאך נאר אויף נוצען און געווין, און דער גאנצער עיקר איז וואס מעהר פערדיענסט אין געשעפט, וכל המרבה ברוחים הרי זה משובח; דערפאר מוז מען זי תמיד דערמאהנען אז מע קען האבען, ווי דער פראסטער עולם זאגט, שלום בקעשינע און דאך גאט אין הארץ...

אמת די יודישע קאלאניאל־באנק וועט אויך וועלען האבען נוצען און פערדיענסט, אבער זי איז געבונדען, ווייל זי הענגט אב פונ'ם קאנגרעס, דאס הייסט פון דעם אקציאנסקאמיטע, וואס דער קאנגרעס פון די ציוניכטען בעשטעלט. און דאס איז אזוי: די באנק גיט ארויס 2 מיליאנען אקציעס, וואס הייסען אויף ענגליש שאר'ס. דערפון זענען 1.999900 איינפאכע שאר'ס, וואס האבען יעדע איין שטימע אין דער גענעראלפערזאמלונג און 100 שאר'ס, וואס ווערען בעצאהלט פונ'ם אקציאנסקאמיטע. די הונדערט שאר'ס האבען אין דער גענעראלפערזאמלונג פון די אקציאנערע אקוראט אזויפיעל שטימען, ווי אלע אנדערע צוזאמען: במה דברים אמורים — ווען איז דאס גערעדט געווארען, אז עס האנדעלט זיך אין א זאך וואס איז נוגע צו ציוניזמוס אדער יודישקייט, כדי מען זאל קענען זיין בעווארענט אז די פיהרונג פון דער באנק און פון די געשעפטען זאל נישט איבערגעהן אין ניט־ציוניסטישע הענד; ווען עס האנדעלט זיך אבער, א שטייגער, מכוח דיווידענדע, אויב און וויפיעל מען זאל פערטהיילען אין א געוויסער צייט, הערט דער יחוס פון די 100 גרינדעראקציען אויף און אלע האבען א גלייכע דעה. די מאה גרינדעראקציען האבען אויך קיין שום אינטערעס נישט אין דער דיווידענדע. זי מעג זיין גרויס אדער קליין — אויף זייער חלק פאלט גאר נישט; זיי האבען נור כבוד און דארפען השגחה געבען — געלד אדער רוחים דערפאר בעקומען זיי נישט. און דאס איז אויך געמאכט געווארען מיט א כונה, אז עס זאל זיך נישט געפינען אזעלכע וואס זאלען זאגען אז די ציוניסטען האבען עפיס א זייטיגע פניה, זיי מיינען נישט, ווי מע זאגט אויף פראסט יודיש, די הגדה נאר די קנעדליך...

יעדע אקציע איז איין ענגליש פונט אין גאלד, דאס איז אזויפיעל ווי צוועלף ריינישע עסטרר. (גולדען). ביזהער איז געוועזען די פארסובסקריפציאן, דאס הייסט מ'האט געפריפט דעם כח, אויב מע מעג זיך שוין טרויען, עפיס פראקטיש צו טהון. ווי מע ווייסט, איז כל התחלות קשות, פון דעסטוועגען האט זיך בעוויזען, אז מ'האט שוין מיט וועמען צו רעכנען. מענשען וואס האבען נישט קיין גרויסע ידיעה אין ענינים פון א באנק און פון סובסקריפציאן, וואס זייערע טאטעס און זיידעס זענען נישט געוועזען קיין באנקיער'ס, א שטייגער איך וכדומה, האבען די זאך געפיהרט — און הלעבען, זיי האבען באוויזען, אז א יוד קען זעהר א סך, אז ער איז נאר בשלמות ביי דער זאך: כמעט עפיס מעהר פון א צעהנטעל, צייכנונגען אויף 5 מיליאנען פראנקען,

איז שוין דאָ. איצט דאַרף ערשט קומען די אָפּיציעלע סובסקריפּציאָן׳ דאָס הייסט יענע, ווען מען איינלאַדעט אַלע און מען מאַכט עס בעקאַנט אין פּיעלע צייטונגען. ווער עס וועט איצט נאָך צייכנען אַקציען אין די 3 טעג פון חול־המועד פסח, דער קריעגט די אַקציעס במקח־השוה און צאָהלט 20 פּראָצענט איין, און די אַנדערע 80 פּראָצענט אין 4 ראַטען, אַלע דריי חדשים איינע; ער קען אָבער מיט איין מאָל איינצאָהלען און פּערשפּאָרט די צינזען פון 6 פּראָצענט וואָס מען מוז פּערגיטען פאַר דער צייט פון דעם רעסט ביז מען צאָהלט אַיין אין גאַנצען. די פּאָרסובסקריבענטען, דאָס זענען יענע, וואָס האָבען זיך מקדים געוועזען, און האָבען שוין פריהער געצייכנעט און זיך אַקציען געזיכערט, האָבען יענע לייכטערע בעדינגונגען וואָס מען האָט זיי פריהער צוגעזאָגט. — ווער עס וועט וועלען צייכנען שפּעטער נאָך די 3 טעג, מוז ערשטענס אַלעס מיט איין מאָל צאָהלען; צווייטענס קען זיין, אויב עס וועט געהן אַזוי גוט ווי מען האָפט, אַז ער בעקומט נישט מעהר, ווייל כל הקודם זכה, און דריטענס מוז ער צאַהלען דעם קורז, דאָס הייסט, אַז די אַקציע שטעהט 14 אדער 15 גולדען, וועט מען זי איהם נישט געבען ביליגער.

מען האָט די הויפּטצייכנונג בעשטימט אויף חוה״מ פסח, ווייל פסח איז איין אמת׳ר נאַציאָנאַלפעסט פאַר די יודען און דאָ קען זיך יעדער יוד דערמאָהנען אין גלות מצרים און אַז מען איז אויסגעלעזט געוואָרען מעבדות להרות. אונזערע יודען דאַרפען אין זינען האָבען אַז עס האַנדעלט זיך דאָ אויך אין אַ בעפרייאונג פון נויטה פאַר פיעל פון אונזערע ברידער און אפילו פאַר די וואָס געהט נאָך ווי גוט אין דער פרעמד איז אלס בעסער אין דער היים, וואו מען ווערט פטור פון פיעל חרפות און בזיונות. אגב פאַלט מיר איין אַז משה־רבינו האָט אויך גערעטען די יודען, אַז זיי געהן אין ז י י ע ר לאַנד זאָלען זיי זיך מיטנעמען אויף הוצאות. היינט ווי באַלד דעמאָלט אין יענער צייט, די גאולה איז געוועזען מיט הוילע נסים, האָבען זיי בעדאַרפט געלד, חאָטש זיי זענען געגאַנגען אָבנעהמען זייער לאַנד בחרבם־ובקשתם, מכל־שכן אין די איצטיגע צייטען, ווען מען געהט נישט מיט תקיפות און מע וויל זיך נור איינקויפען מיט גוטען, בעדאַרף מען דאָך אודאי געלד על אחת כמה וכמה...

נאָך עפּיס איז דאָ כדאי צו דערמאַהנען. דער דרך־העולם איז אַז מען גרינדעט איין אַקציענגעזעלשאַפט אָדער אַ באַנק מאַכט זיך אַ גרינדערקאָנזאָרציום, אַ חברה פון באַנקיער׳ס, וואָס זיי נעהמען פאַר זייער גיטען נאָמען אַ פּראָוויזיאָן, זיי נעהמען דערמיט אָבער אַראָפּ די רעכטע סמעטענע פון אויבען, און עס קומט זיי דאָך שכר־טרחה. זיי זענען קוואַטער, מוזען זיי מלה זיין דעם נולד, דאָס איז די גרינדונג. אין ד ע ם זין וועט זיין די יודישע באַנק דוקא נישט ג ע י ו ד י ש ט, אונזערע זאַמלער און אַלע, וואָס האָבען ביז איצט זיך בעשעפטיגט מיט דער זאַך, האָבען עס געטהון נור מאהבה פאַר דער אידעע און דאָס רוב האָבען נאָך צו־געלעגט די הוצאות־קטנות פון זייער קעשינע — זיי האָבען זיך באמת עוסק געוועזען בצרכי־צביר באמונה. די גרינדערשפּעזען זענען אויך דורך בייטרעגע פון יחידי־סגולה געצייכנעט און איינגעצאָהלט.

איך ווייס אַז איך בין נאָך נישט יוצא. איבער דער יודישער קאָלאָניאַלבאַנק, איבער איהרע צוועקע און האַפנונגען וואָס מען לעגט אויף איהר אַרויף, איז נאָך דאָ זעהר פּיעל צו שרייבען; נאָר איך האָף אַז יעדער וואָס וועט זיך נור פּעראונטערעסירען מיט דער זאַך וועט זיך נישט פּוילען און קריגען לעזען טאַקי אַליין דעם פּראָספּעקט און די שטאַטוטען, וואָרום אותיות מחכימות, וועט ער זעהן און פערשטעהן אַז דער גאַנצער אַרטיקעל מיינער איז נור אַ הקדמה, אַזוי ווי די גאַנצע באַנק איז אויך נור אַ הקדמה צו אַ גרויסער, זעהר אַ גרויסער זאַך.

פון דער הקדמה אָבער קען מען שוין פערשטעהן, ווי ווייט וויכטיג און גרויס די זאַך איז און די 3 טעג הוה״מ פסח, וואָס מען דאַרף שרייבען און צייכנען אויף די אַקציעס, זענען געוויס איטליכער בעזונדער אַ יום־הדין פאַר די ציוניסטען וואָס זענען איבערגעגעבען דער זאַך בלב ונפש, און יעדער אמת׳ר פאָלקס־פריינד וועט אודאי ווינשען מיט׳ן גאַנצען האַרצען אַ כתיבה וחתימה טובה.

ד״ר לעאָפּאָלד כּהן.

שְׁלֹמֹה רֶבִּי חַיִּים׳ס

(אין ליטא)

איין אַלְטֶע מַעֲשֶׂה.

גערדוקט בהשתדלות

מענדעלי מוכר־ספרים.

4.

ליפּא ראובן׳ס, אַ יוד אין די מיטלע יאָהרען, איז איינער פון יענע מענשען, אין וועלכע גאָט האָט אַריינגעלייגט אַלע גוטע מתנות: גייסט, האַרץ און געפיהלען, נאָר פּערגעסען אָבער זיי צוגעבען איין קליינינגקייט — מזל! ביים אַרויסגעהען פון גאָטס הענד אַהער אויף דער וועלט האָט זיי דער רוח, ווי אַ קערנדיל תבואה, פערטראָגען ערגיץ אין אַ העק, אין אַ וויסט אָרט, וואו ס׳איז נישטאָ די אַלע מיטעל, ווי געהעריג איז צו וואַקסען. דער גייסט אין זיי רייסט זיך, זוכט זיך ערגיץ איין אָרט וואו צו ווייזען זיך פריי, צעפיהרען אַביסעל די הענד — ביי אַ טהייל אָבער ווערד ער, נאָך אַלע אומזיסטע מיה, נאָך דעם אויסגליטשען זיך אויף שטיינער אין דעם וועג, אַליץ שוואַכער, שוואַכער, און זיי ווערען איינגאַנצען אָפּהענדיג. זיי ליגען, פוילען, נעהמען זיך אַמאל אויך פאַר קריינקונג צו דער משקה, טויגען צו גאָרנישט און הייסען ביי דער וועלט: טויגעניכטסען, פערלוירענע מענשען. ווידער ביי אַ טהייל הערט דער גייסט פאָרט טאַקי נישט אוף צורייסען זיך אַרויס, אַרויס, עפּיס קאָכט עס, בורטשעט עס אין זיי, ס׳איז אַ שטענדיגע קאָכעניש, אַ ראַנגלען זיך, איין אינוועניגסטע נישטצופרידענקייט. פאַר עסעניש געהען זיי פונ׳ם לייב אַראָפּ, זענען עפּיס פעראומערט, פערטראַכט, דער גייסט לאָזט זיי נישט רוהען, זיי חאַפּען זיך צו אַלסדינג, דאָ צו דער, דאָ צו יענער זאַך, נאָר איטליכע זאַך קומט אויס עפּיס משונה, עפּיס ווילד ווי די נאַטור אַליין, וואָס נאָך רוי, נישט בעאַרבייט — דאָס זענען יענע מיני קינסטלער, וואָס, ווי די וועלט זאָגט, אין דער האַנד הונדערט מלאכות און וועניג ברכות׳ן

ליפּא ראובן׳ס איז געוועזען אַ דאַרער, אַ קורצזיכטיגער מיט אַ בלייך פנים, אַ שטילער, אַ גוטער און זעהר בעליעבט ביי איטליכען אין דעם שטעדטיל. זיין חאַראַקטער, זיין וואוינונג, זיין שטייגער לעבען, זיין טהון און אַליץ מיט אַנאַנדער האָט בעשיינפערליך געוויזען, אַז אין איהם איז דאָ דאָס פינטעלע, דער ברען פון אַ קינסטלער. ער האָט געהאַט אַ האַנד צו שניטצען, צו מאָהלען, צו שרייבען און צו קריטצען אויף קופּער און אויף שטיינער, נישט צומאַכען זיך דאַרויס אַ פּרנסה, נאָר גלאַט אַזוי, ווייל דאָס איז געוועזען זיין בעסטער פערגניגען; ווייל עס האָט איהם דערצו עפּיס געטריבען און ער האָט בעדאַרפט, געמוזט מייסטערען. ביי דעם שטעדטילדיגען עולם־יודען האָט ער געהייסען אַ בריה צו אַלסדינג, אַ קענער, עפּיס גאַר אַ שרעק — און זיי האָבען ביי איטליכער געלעגענהייט זיך מיט זיין בריה׳שקייט בעניטצט. מען האָט איהם מכבד געוועזען מיט שניטצען דעם אָרון־קודש, מאָהלען אַ „מזרח״, שלאָגען מצבות, קריטצען חתימות. מיידליך, כלות, פלעגען איהם מטריח זיין, מיט זיין גוטען ווילען צומאַכען פאַר זיי מוסטערען, אויף קייטעלשטיכליך, אויף העפּטען, אויסנעהען פאַר זייערע התנים תפילין־זעקליך. און אַז ער טויג שוין יאָ צו אַלע זאַכען און איז דערצו נאָך אַ גוטער מענש אויך, טהוט איטליכען צו־ליעב, אַזוי זיך, אומזיסט, פאַר וואָס־זשע זאָלען ווייבער נעביך אַזוי זינדיג זיין, נישט צו בעניטצען זיך מיט איהם אויך — צו קדחת אַ שטייגער? מען האָט איהם געבעטען האָט ער געשריבען עפּיס אַזוינס אויף מאַנדלען, אָדער אויף טעלער מיט טינט, וואָס צעפיהרענדיג עס דערנאָך מיט וואַסער גיט מען עס דעם קראַנקען טרינקען — און עס העלפט!... צו די אַלע זאַכען האָט ליפּא ראובן׳ס נאָך צוגעקנעלט אויך.

פאַר אַ מלמד האָט איהם געמאַכט רבי חיים!

שלמה רבי חיים׳ס, א יונגעלע פון א יאהר זיבען, האט פון דער קינדהייט זיך געוויזען פאר א וואוילס, א לעבעדיגעס, מיט א שארף קעפיל צום לערנען. אין איין יאהר האט ער זיך אויסגעלערנט ביי משה שלייען גוט עברי, געלייענט גיך ווי א וואסער און אנגעהויבען חומש, ווי דער שטייגער איז, פון „ויקרא", וואס אנדערע קינדער בעדארפען דארויף אוועקזיטצען אין חדר א צוויי־דריי יאהר. ביים גאנצען הויזגעזינד רבי חיים׳ס ווי אויך ביי פרעמדע, אריינגעהערס צו איהם אין שטוב, איז שלמה׳לע געווען זעהר בעליעבט פאר זיין לערנדיגקייט, פאר זיין פאלען אמאל אויף קלאטץ־קשיות, און נאך מעהר — פאר זיינע אנשטעלען. ס׳איז אין איהם געלעגען בטבע עפיס אזוינס, אויפצוהאפען באלד ביים ערשטען בליק יענעמס א מינע, א ווארט, וואס עפיס נישט אזוי, משונה ווי ביי אנדערע. ער פלעגט וואונדער־שיין נאכמאכען אבי וועמען מיט אלע פאסטעמקעס — ווי יענער רעדט, ווי יענער שטעהט און געהט, אזוי אז מען פלעגט זיך האלטען ביי די זייטען פאר געלעכטער, זעהענדיג און הערענדיג איהם. בעזאנדערס ליעב האט ער געהאט נאכצומאכען גיטעל די זאגערין, ווי זי קישט די מזוזה ביי׳ם אריינקומען אין שטוב, אנגעטהון אין דער יופע אויף איין ארבעל; ווי זי פערציהט די ליפעליך, זאגט: „א גאט העלף!" מיט חן; ווי זי גיט א בייג דעם ריקען ווי א קעטצעלע, אזוי אז איין אקסעל קומט אויס נידעריג, די אנדערע העכער, דאס קעפעלע אין דער זייט. אונטערגעהאלטען מיט דער האנד, און א פינגער אויף דער באק; ווי זי קנייטשט דאס פניציל, א סמארע מיט דעם נעזיל, פערגלאצט די אייגעליך און רעדט מיט תהינה־לשון, אלין: „געלויבט און געאכפערט דער אלמאכטיגער, ברוך הוא וברוך שמו, וואס באשירעמט זיין פאלק ישראל!" אריינווארפענדיג אין דערמיט שטיקליך פונ׳ם „נחלת צבי" און רבינו בחיי. — די מאמע פלעגט מיט אנדערע גלייך טאקי אויך לאכען, נאר דערביי, מיט א פינגער אויף דער נאז כלומר׳שט אין כעס צו איהם מאכען:

— ווארט נאר, ווארט, שיין בחור׳ל איינער! איך וועל נישקשה דערצעהלען דעם טאטען, וועסט־דו שוין וויסען, נישקשה, ווער עלטער איז, ווי איין עלטערען נאכצוקרימען זיך. — זאל איך אזוי וויסען בייז, אויב איך פארשטעה, וואס פאר א מין שלאק דאס איז, רבונו־של־עולם!...

דער טאטע אבער איז אויף דעם קינד א מבין געווען. ער האט גוט פערשטאנען, אז ביי א געהעריגען סדר לערנען דאס אלסדינג, וואס מען בעדארף, און ביי א רעכטען מלמד אין די הענד, קען פון אזא קינד, מיט דער צייט, ווערען א לייט. לערנען אלסדינג, וואס מען בעדארף, האט ביי יודען צו יענער צייט, און בפרט נאך אין אזא שטעדטיל ווי ק...׳ נישט געהייסען שפראכען, חכמה־זאכען, דאס וואס היינט. צו גמרא און פוסקים זיין נאך א בעל־תנ״ך אויך, פערשטעהען אביסעל דקדוק — איז מען שוין א פארטיגער מענש, א ווילדער בריה איינער אין דער וועלט, מעהר דערפון איז גאר נישטא, טאקי איין איבריגע זאך. נאר ווער אבער האט, חוץ דעם אנהויב פון איטליכער סדרה, געלערנט קינדער תנ״ך? מען האט זיך עפיס געשייעט, עס האט עפיס געשמעקט מיט אפיקורסות. ס׳איז טאקי א גרויס וואונדער, נישט צופערשטעהן אזוינס... נאר ווי די מעשה איז, אזוי איז עס געווען, און אזוי איז עס ביי א טהייל יודען נאך היינט. גרויסע רבנים, פארצייטען און אויך היינט, האבען נישט געוואוסט און ווייסען נישט רעכט גוט עד־היום, וואס שטעהט אזוינס אין תנ״ך, און פון דעסטוועגען שא! מען קען זיין א גרויסער למדן פסקנען שאלות אהן פסוק אויך... רבי חיים׳ן אבער האט זיך געגלוסט פאר שלמה׳לען זיינעם מאכען איין אויסנאהמע, פרווען לערנען איהם דוקא גאנץ תנ״ך, מיט דעם תרגום אויך, כסדר פון אנהויב ביז צום סוף. רבי חיים אליין האט געקענט תנ״ך, און געשריבען מליצה. פון זיינע בריווליך פלעגט מען לעקען די פינגער. ער האט געהייסען צווישען זיינע אלע בעקאנטע א „בעל־לשון"... נאר וואו נעהמט מען אבער דעם מלמד דערצו? אט דאס האט רבי חיים געטראכט און איז לסוף געפאלען אויף ליפא ראובן׳ס. איהם האט עס רבי חיים געמאכט פאר א מלמד, צוקנעלען מיט זיין שלמה׳לען, מתיר־געווען איהם צוצונעהמען נאך עטליכע קינדער, כדי ער זאל קענען ווי־עס־איז מיט ווייב און קינד, ווי אלע יודישע קינדער, עט אזוי זיך לעבען...

און דער זיווג האט עולה־יפה געווען! דער רבי און דער תלמיד האבען זיך איינער דעם אנדערען זעהר גוט געפאסט. דער רבי האט געקנעלט געטריי, און דער תלמיד — געלערנט געשמאק. דער שטייגער איז געוועהנטליך געווען, בשעת דעם לערנען ביי׳ם טיש פלעגט דער רבי זיטצען אויף זיין ארט מיט עפיס איין ארבייט — מאהלען אדער שטעכען א התימה׳לע. נאר דאס האט אבער נישט געשאדט צום גאנג פונ׳ם לערנען, ער האט ניש־קשה, זיך גוט צוגעהערט, פערקעהרט דאס לערנען איז געגאנגען נאך פיל בעסער. די ארבייט איז פאר איהם געווען דאס אייגענע וואס פאר א פראסטען בעל־מלאכה א גוטער טרינק בראנפען, זי האט איהם בעגייסטערט, בעלעבט, געמאכט בערײדעווודיג. ערשט דענסטמאל האט ער דערקלעהרט אלסדינג שארף קלאהר, פונ׳ם מויל האבען זיך איהם געשאטען פעריל, אין די אויגען האט געפינקעלט א הייליג פייעריל, ער האט געקוקט מיט ליעבשאפט עפיס אזוי גוט, אזוי גוט... און דעם תלמיד פלעגט עס געבען א נעהם, א ברען, אונטערגעגעבען איהם א חשק, ער האט געשלינגען איטליכעס ווארט, אויפשטעלענדיג די אויערליך. דאס לערנען איז נישט געווען, ווי ביי יענע, ערגיץ אנדערש א שטייגער, א שווערע משא, א ריין אפקומעניש, וואו דער רבי מיט דעם תלמיד ליידען נעביך ביידע גלייך: איינער שלאגט אין קאפ אריין מיט געוואלד, איז דערביי אויפגעבראכט, היטצט זיך א שרעק, און דער אנדערער, וואס זאל ער נעביך טהון, מאכט זיך כלומר׳שט ווי איהם איז עס אין קאפ אריין, ציטערט, פלאטערט — און ביידע ווינשען איינער פונ׳ם אנדערען פטור צו ווערען... ניין! דאס איז געווען גאר עפיס ווי א שמיעס צווישען צוויי פריינד, אין וועלכען איין הארץ פיהלט דאס אנדערע — א שמיעס וואס מאכט פערגניגען אי דעם, וואס רעדט, אי יענעם, וואס הערט, ביידע פערשטעהען זיך זעהר גוט, און עס וויל־זיך צוברייינגען אזוי די צייט נאך און נאך...

שלמה׳לע האט מיט דער צייט אליך געוואקסען־געוואקסען, ווי א בלימעלע אונטער א גוטער השגחה, און ווערענדיג אליך וואס ווייטער פערשטענדיגער הערט ער נישט אויף פונדעסטוועגען צו בלייבען, נאך זיינע יאהרען נאך, א קינד. שלמה׳לע אין חדר און שלמה׳לע אין דרויסען זענען עפיס גאר אנדערע, פערשידענע מענשען. לערענט ער איז געלערענט, ער איז מיט דעם גאנצען קאפ אריינגעטהון אין לערנען. ער דיינקט, טראכט, וויל גרינדליך איטליכע זאך פערשטעהן; נאר קוים צוגעמאכט דעם ספר איז ער ווי איבערגעביטען געווארען, ער לעבט, שטיפט — א יונגעל מיט די ביינער. איבערהויפט האט שלמה׳לעס האראקטער פון קינדוויים אויף זיך געוויזען עפיס ווי א צינויפגעשטעלטער פון פערשידענע מינים, נישט פון איין שטיק מאטעריע. עפיס האבען צוויי נשמות — א מלאך מיט א רוה, געשטעקט אין איהם ביידע אינ־איינעם. ער איז געווען אי איינגעשפארט, הארט ווי א שטיין, אי וועיך ווי א טייג, לאזענדיג זיך פיהרען אמאל ביי דער נאז; אי בייז, אי מילד, גוט ווי די וועלט; אי ביטער־גאל, אי צוקער־זיס; אי ערענסט, אי א קאטאוועסטרייבער; אי אומיטיג־פערטראכט, אי לוסטיג־פרעהליך. שלמה׳לע איז בטבע געווען א הייסבליטיגער, אנצינדענדיג זיך ווי א שוועבעלע, ווי באלד נאר עפיס האט איהם געטהון א ריהר. די פייערדיגע רייד פון די נביאים, די דערצעהלונגען וייערע איבער גאט, איבער די וועלט, האבען אויפגעוועקט זיין כח־הדמיון און איהם געגעבען געגוג שטאף צו דיינקען, צו טראכטען. — „איך האב געזעהען גאט, זאגט ישעיה הנביא, ווי ער זיצט אויף זיין הויכען שטול, די פאלעס צעשפרייט, פערנעהמען דעם הייליגען פאלאץ. שרפים ברענענדיגע מלאכים, שטעהען איבער איהם, איטליכער מיט זעקס פליגעל... און עס רופט איינער צום אנדערען און זאגט: קדוש, קדוש, קדוש — הייליג, הייליג, הייליג איז דער גאט צבאות, פול איז די וועלט מיט זיין כבוד! און עס וויגט זיך, עס ציטערען די זיילען דארט פונ׳ם שרייענדיגען קול, און דאס הויז ווערד פול מיט רויך.

אוי, זאָג איך, וועה איז מיר, איך בין פאַרביי! איך בין דאָך אַ מענש מיט איין אומריין מויל און צווישען אַ פּאָלק מיט אַ בייז אומריין מויל געפין איך מיך". שלמה׳לען זענען די דאָזיגע ווערטער שטאַרק אין קאָפּ אַריין. ער הויבט אָן צו טראַכטען איבער גאָט, זיך פּירצושטעלען מלאכים מיט פליגעל, און וויל אַליין וויסען זעהר פיל אַזוינס וואָס פּיקט איהם דעם מוח, פאָדערט אַ דערקלעהרונג פרעגען דעם רבי׳ן — דערצו האָט ער נישט תמיד גענוג מוטה געהאַט. איינמאָל האָט ער יאָ זיך געפריווט מאַכען מיט איהם אַ רייד, רויט־ווערענדיג דערביי פלאַס־פייער, נאָר דער רבי האָט אויסגעהערט מיט אַ שמייכעלע, שווייגענדיג אַ קרים זיך געטהון, ווי איינער רעדט: עט!... אויף זיינע שאלות ביי אַנדערע, עלטערע מיט בערד, פלעגט ער בעקומען תמיד איין ענטפער: שאַ, שקאָץ! אַ יונגעלע טאָהר נישט פרעגען. אַ יונגעלע בעדאַרף נור פּאַלגען, טהון וואָס גאָט הייסט — לערנען, דאַווענען, אַז נישט, וועט דער אויבערשטער שטראָפען, שמייסען דאָרט מיט אַייזערנע ריטער — און פאַר אַ רוט האָט שלמה׳לע געציטערט, נישט אַזוי פאַר דעם וועהטיג, ווייל אַז מען שמייסט טהוט וועה, ווי פאַר דער שאַנדע — פּע, ס׳איז אַ חרפה!... שלמה׳לען איז פּירגעקומען גאָט עפּיס נור ווי אַ בייזער פּריץ מיט אַ קאַנטשיק אין דער האַנד, פאַר אַ מינדסט קליינינקייט ווערד ער אָנגעצונדען, אש־להבה — שמייסט! ביי אַ מינדסט עברה׳לע: איבערהיפּערען אַ שטייגער אין דאַווענען עפּיס אַ וואָרט, נישט ענטפערען אמן, אַ טרונק וואַסער טהון אַ מאָל אהן אַ „שהכל", האָט ער געהאַפּט אַ ציטער און געטראַכט: „אוי, וועה איז מיר, איך בין פאַרביי!" —

און ווער שמיעסט ימים־נוראים, וואָס, כפי יודען זאָגען, אפילו אַ פּיש אין וואַסער ציטערט דענסטמאָל — איז שלמה׳לע געווען אין איין שרעק. דער גאַנצער ענין פון׳ם אויפשטעהען צו סליחות, דאָס האַפּעניש, לויפעניש אין שול, אויפ׳ן פעלד, דאָס יאָממערען־וויינען, דאָס טרויערדיגע ניגון׳דיל ביי׳ם דאַווענען, דאָס אומיטיגע פּנים׳ל פון דער מאַמע און פון׳ם גאַנצען הויזגעזינד, גלייך ווי עס הענגט איבער זיי די רוט, און מען קען זיי, מהילה, מקיים־פּסק זיין — אָט דאָס אַלסדינג האָט אויף איהם אָנגעמאַכט אַ שרעקליכע פינסטערע מרה־שחורה, ס׳איז איהם נישט ניהא געווען דער גאַנצער יום־טוב, די פּיש מיט דעם צימעס, עס האָט איהם זיך נור געדאַכט, ווי ער, דער אויבערשטער, זיצט אויף איין הויכען שטול, די פּאָלעס איבער דעם מקום־קדוש, ברענענדיגע מלאכים אַרום איהם, פליהען בריינגען ספרים, שרייבען, רעכנען איטליכענס עברות מיט אַ רעש, אַ געפילדער, און עס וויגט זיך די וועלט, עס ציטערען די טויערען פון׳ם הימעל פון זייער געשריי — און ער טראַכט: „אַי, וועה איז מיר, איך בין פאַרביי!"...

נאָר אַזוי ווי אין דער וועלט איז שוין אַזוי געשטעלט, אַז ס׳איז נישטאָ, אין איהר אינגאַנצען גוט׳ס, אָהן עפּיס שלעכטס, און ריין שלעכטס, וואָס דרינען זאָל נישט שטעקען עפּיס גוטס, איז דאַריבער אויך מיט די ימים־נוראים געקניפּט און געבונדען געווען זאַכען אַזעלכע, וואָס האָבען געלינדערט אַביסעל דעם שרעק, צוגעגעבען אַ זיסקייט דער ביטערע מרה־שחורה. די וויכטיגסטע פון יענע אַלע זאַכען זענען עס די „ישובניקעס", די אַרענדאַרעס פון די דערפער, וואָס פלעגען אויף די הייליגע טעג קומען מיט זייער הויזגעזינד אין שטאָדט אַריין. דאָס אָנקומען זייערס האָט אויפגעריהרט דאָס שטעדטיל, אַפגעמינטערט, אָפגעפרישט אַביסעל דעם עולם, און עס האָט געהאַט עפּיס אַ מין בעזונדער טעם — כצפיחית בדבש, האָניג מיט פעפער און ציבעלעס אינאיינעם.

די היסטאָריע פאָדערט, אַז די זאַך זאָל דאָ אַביסעל מעהר דערקלעהרט ווערען, זיסט, וועט אפשר אין איהר פעהלען; זעהר אַ וויכטיג בלעטיל, און פאַר די שפּעטערדיגע דורות — אוי! ווער ווייסט? — קען די זאַך בלייבען נישט פערשטענדליך.

קיין באזעל.

(פאָרטזעטצונג).

IV.

דער צוג שטעהט אַ פּאָר מינוטען, יודישע מיידליך און ווייבער געהען צו צו די וואַגאָנען מיט בייגעל, זעמעל, פרוכטען; באַרוויסע רוטענישע קינדער פון צעהן־צוועלף יאָהר האַלטען אין איין האַנד אַ קריגעל און דער צווייטער אַ גלאָז און שרייען פון אַלע זייטען: „סווידזשאַ־וואָדאַ", „סווידזשאַ". פאַר אַ גלאָז וואַסער נעהמען זיי אַ קרייצער, אַזוי אויף אַלע סטאַציעס אין גאַליציען. נאָר אָט לאָזט דער קאָנדוקטער אַרויס אַ געשריי: „יאַזדאַ" — און דער צוג פליהט ווייטער...

איך בין צוריק־געגאַנגען אין מיין קאָפּע, און מיך געזעטצט אויף מיין פּלאַץ. די צוויי יונגע פּוילישע דאַמען, וואָס זענען געזעסען אַקעגען מיר, זענען שוין נישט געוועזען. זייער פּלאַץ האָבען פערנימען אַנדערע צוויי דאַמען. אויך די איבריגע פּאַסאַזשירען האָבען זיך געביטען; נאָר מיין בילד־שיינע שכנה איז געבליבען אויף איהר פּלאַץ. פריהר, זעהענדיג איהרע מאַניערען, איהר אַרט־רעדען, בין איך געוועזען זיכער, אַז זי איז אַ פּוילין: נאָר איצט, אַז איך האָב מיך אַ ביסעל צוגעקוקט, איז מיר אַריין אַ שטיקעל ספק, און וואָס מעהר איך האָב מיך צוגעקוקט, האָט זיך מיר אַלס מעהר געדאַכט, אַז דאָס איז אַ יודישע טאָכטער. אין איהרע אויגען, אין איהר קוק, איבער׳ן גאַנצען עדלעס, שיינעס פּנים שוועבט עפּיס אַזוינס, וואָס נישט יעדער קען עס זעהען. עס איז אַ מין ליידען, אַ מין טרויער, וואָס נור ביי יודען בעגעגנט מען עס. עס לייכט אַרויס פון זייערע אויגען, ווי אַ יאהר־צייט־ליכט, פערוויקעלט זיי מיט אַ וואָלקען. דאָס איז דער זכר־לחורבן, וואָס אפילו אָהנווילענדיג און אָהנוויסענדיג טראָגט אויף זיך און אין זיך יעדע יודישע נשמה. אומעטום, וואו מיר שטעהען, וואו מיר געהען, וואן מיר קומען זיך צונויף, אויף אונזערע שמחות, אויף אונזערע ימים־טובים, שוועבט ער אונז פאַר די אויגען, פרעסט אונזערע הערצער, לעהמט אונזער פרייד, וויקעלט אַלעס אַרום מיט אַ דינעם, שוואַרצען וואָלקען מרה־שחורה. די יודישע מרה־שחורה! ווער פון אונז פיהלט זי נישט טיעף, טיעף! וועמען פון אונז רייסט זי נישט דאָס האַרץ אויף שטיקער! און פון דעסטוועגען ליגט אין איהר עפּיס אַ זיסקייט, עפּיס אַ מין הייליגקייט, עפּיס אַ רוח־אלהים. יאַ, דאָס גאַנצע יודישע לעבען איז אַ מין הושך על פני תהום, פינסטערניש אויף איין אַבגרונד, ורוח אלהים מרחפת, — און איבער דעם אַלעמען שוועבט גאָט׳ס גייסט. און נאָר דעריבער ליגען מיר נאָך נישט ביז אהער טיעף אין אַבגרונד...

יאָ, קיין שום ספק, מיין שכנה איז אַ יודישע טאָכטער; פון דעסטוועגען גלוסט זיך מיר זעהר זי אַליין צו פרעגען. נאָר, אדרבה ווייל איך האָב שוין קיין שום ספק נישט, האָב איך ערשט מורא צו פרעגען: ווי ענטווערט עס אַ יודישע טאָכטער אויף אַזאַ שאלה? זי וועט זיך נאָך געוויס געפונען טויט־בעלעדיגט. בפרט נאָך אַז מע זיצט צווישען פּוילען, מע רעדט פּויליש און מע איז מיט זיי ווי אַנדערע צוויי, דאַרפען מען זיך אַודאי גוט בעקלערען איידער מע שטעלט זיך אונטער מיט אַזאַ פראַגע. אַ קליינינקייט אַ יודישער פּאָליאַק? וויפיעל האָט ער נעביך אָבגעהאָרעוועט ער זאָל מבער זיין פון זיך דאָס יודישקייט, אָבקראַצען פון זיך דעם צלם־ישראל, און אַרויפשלעפּען אויף זיך דעם פּוילישען פּרצוף! היינט געה האָב אין זיך אַ האַרץ פון אַ טאָטער און גיב איהם אָנצוהערען, אַז אומזיסט איז זיין גאַנצע מיה און פערשטער איהם זיין גאַנצע שמחה. אַ סך שמחות האָט עס עפּיס אַ יוד: נאָר דענסטמאָהל, אַז ער נאַרט זיך אַ ביסעל אָב, ווענן ער מיינט אַז ער האָט זיך אַזוי גוט איבערגעטהון, אַזוי גוט בעהאַלטען אונטער דער פרעמדער צורה, אַז קיינער וועט איהם שוין נישט דער־טאַפּען. און אָט זיצט מיין יודעל, קוועלט גאָר ווי ער האָט עס גוט אָבגעמאַכט, קען זיך גאָר נישט זאַט אָנקוקען אויף זיין נאָכגעמאַכטע צורה. קום איך, רוצח איינער, און נעהם ביי איהם אַ וועק דאָס לעצטע ביסעל תענוג. איך האָב מיך דערביי גראָד דערמאָהנט אַ נאַרישקייט. קינדוויים פלעג איך זעהר אָפט שפּילען אין בלינדזעקייט (יודישע קינדער האָבען שטאַרק ליעב די דאָזיגע שפּיעל). צווישען מיינע חברים איז געוועזען איינער, וואָס האָט געהייסען דיקא שלמה און איז פון־דעסטוועגען געוועזען נישט קיין גרויסער חכם. אַז ער פלעג נישט געפונען קיין אָרט זיך צו בעהאַלטען, פלעג ער נעהמען אַ ברייטעל, אָדער אַ גרויס שטיק קירפּיטש און זיך פערשטעלען דאָס פּנים, און ער איז ביי זיך געוועזען זיכער, אַז ווען ביי איהם זענען פערשטעלט די אויגען

זעהען איהם אַנדערע ניט. איך, מחמת צער־בעלי־חיים, פלעג איך מאַכען כלומרשט אַז איך זעה איהם טאַקי ניט: לאָז ער קווועלען פון זיין המצאה, די איבריגע זענען אָבער געוועזען גרויסע שקצים: פלעגען זיי איהם ברעכען דיא ביינער טאַקי מיט דעם ברייטעל, וואָס ער פלעג זיך אונטער דעם בעהאַלטען...

אַז איך האָב אַלעס איבערגעקלערט, איז ביי מיר פערפאַלען געוואָרען דער גאַנצער מוטה צו צוטרעטען מיט אַזאַ געפעהרליכער שאלה: נאָר אַזוי ווי דער גאַנצער אינטערעס פאַר מיר איז טאַקי געוועזען נאָר אין דעם, ווי אַזוי זי וועט ענטפערן אויף דער פראַגע, וואָס פאַר אַ פנים וועט זי דערביי מאַכען, האָב איך מיך אָנגענעהמען מיט שטאַרקייט, אַזוי ווי שמשון הגבור, אין זיין צייט, אַז ער האָט זיך אָנגעהאַפּט ביי די זיילען איבערצוקעהרען דעם גאַנצען פּאַלאַץ, ווען די פלשתים האָבען געטאַנצט און געפרייט זיך, מיינענדיג, אַז זיי זענען שוין פטור געוואָרען פון דעם שונא.

נאָר אַזוי ווי איך בין פאָרט נישט שמשון הגבור, האָב איך געוואָלט אַנידערשטעלען די פראַגע אַזוי, אַז ניט נור יסורים זאָל זי איהר ניט מאַכען, פערקערט, זי זאָל נאָך האָבען פון איהר גרויס נחת, אויב זי איז אַ אמת׳ע יודישע טאָכטער. וואָס טהוט מען אָבער וועגען דעם לשון? איך האָב געהערט זאָגען, אַז די וואַרשאַווער יודישע־פּאָליאַקען, אַ שטייגער, האָבען אין זיך אַזאַ מין פלאַמענדיגען פּוילישען פּאַטריאָטיזם, אַז זיי ווערען גאָר אָנגעצונדען, אַז מע רעדט מיט זיי ניט אויף זייער „מוטער־שפּראַכע“ דאָס הייסט אויף דער שפּראַך וואָס זייערע מיטער פערשטעהן ניט: און פּויליש רעד איך פאָרט ניט... איך האָב מיך געלאָזט אויף קדוש־השם און האָב זי געפרעגט אויף דייטש:

— ניט אמת, פריילין, איהר זינד אַ פּוילין?—

— אַה ניין—האָט זי מיר געענטפערט פעסט און מיט אַ איינגענעהמען שמייכעל— איך בין אַ יודישע טאָכטער...

איך בין גאָר בטל געוואָרען פון דעם ענטפער און אין איינעם זיך טאַקי שטאַרק דערפרעהט, אַז איך בין געוואָרען גרייט אָנטהון דאָס היטעל און מאַכען אַ שהחינו מיט דעם גאַנצען האַרץ. נאָר אין דער זעלבער צייט איז מיר איבערגעלאָפען אַ ביטער טרויריגער געפיהל:

רבונו־של־עולם! ווי טיעף מיר זענען געפאַלען ביי זיך אַליין אין די אויגען, אַז מיר פרעהען זיך, ווען איינער פון אונזער אייגענע שעמט זיך ניט מיט אונז. און דער וואָס האָט אין זיך מוטה צו זאָגען אַז ער איז אַ יוד בקול־רם, הייסט ביי אונז כמעט אַ גבור. איך האָב דערנאָך אָנגעהויבען דענקען וועגען די דאָזיגע אַלע יודען מיט די לאַנגע קאַפּאָטעס, מיט די געקרייזעלטע פאות, און יאַרמילקעס, וואָס האָבען מיך אַזוי אָבגעשטויסען מיט זייער ווילדען הולך. פאַר־וואָס, קלער איך, שעמען זיי זיך ניט, פאַר וואָס האָבען זיי דעם מוטה אַרויסצוטרעטען אומעטום אלס יודען און לאַכען זיך אויס פון דער גאַנצער וועלט, ווען מע שפּעט פון זיי און מע מאַכט פון זיי חוזק. און מיר, וואָס רעכענען זיך פאַר די „אויפגעקלערטע“, „געבילדעטע“, מיר ווערען בטל פאַר דער נידריגסטער בריה, טאָמער הלילה וועט מען פון אונז לאַכען. עס וואָלט געדאַרפט, דאַכט זיך, זיין פּונקט פערקערט. פאַר וואָס־זשע פאָרט ברענגט אין גרעסטען טהייל „בילדונג“ ביי אונז יודען צו אַזאַ נידריגע קנעכטשאַפט, צו אַזאַ קריכעריי פאַר אַנדערע. פאַר וואָס? מיר קענען ניט סובל זיין אָט די אַלע, וואָס מיר רופען זיי „שמוציגע יודען“, פאַנאַטיקער, וואָס „זינקען אין דער פינסטערניש“, מיר זאָגען, אַז זיי לעגען ניט כבוד אויף זיך אַליין, זענען קריכערס. און עס קומט גאָר אויס, אַז די אמת׳ע קריכערס און די נידריגסטע זענען מיר, מיר די „געבילדעטע“. יענע ביי אַ נויט בייגען פאַר דעם פּריץ דעם קאָפּ, דעם גוף, אָבער אינעווייניג בעהאַלטען זיי זייער שטאָלץ אויף זייער יודישקייט; די געבילדעטע אָבער בייגען פאַר דעם פּריץ די נשמה, פערקנעכטען זייערע געפיהלען; זענען קנעכט פון אינעווייניג און פון דרויסען. פאַר וואָס?—תירוצים איז דאָ דערויף אַ סך, און איינער פון זיי איז דער: ניט די בילדונג איז שולדיג, ניט אין איהר איז דער אומגליק. דער אומגליק איז אין דעם, וואָס די בילדונג בעקומען מיר פון פרעמדע הענד, וועלכע מאַכען פון אונזערע קינדער דאָס וואָס זיי דאַרפען, ניט וואָס מיר דאַרפען, אַרבייטען פון זיי אויס אַזעלכע מענשען, וואָס זאָלען דיענען, זיין נוצליך זיי, ניט אונז. דאָס האָט נעביך געפיהלט דער אַלטער דור, וואָס האָט געשריגען געגען די „שקאָלעס“ ... ניט די בילדונג האָט זיי געשראָקען, נאָר טאַקי די „שקאָלעס“, זיי האָבען מורא געהאַט, אַז אין די „שקאָלעס“, וועלען זייערע קינדער ווערען „גוים“, דאָס הייסט פערלירען זייערע יודישע געפיהלען. יאָ, דאָס איז געווען דער אמת׳ר נאַציאָנאַל־אינסטינקט, וואָס האָט אין זיי געווירקט און האָט זיי נביאות געזאָגט. און דאַריבער האָבען זיי זיך געראַנגעלט מיט די לעצטע כחות אַקעגען די „גזרות“. וואו וועט איהר געפונען אויף דער גאַנצער וועלט אַ פאָלק, וואָס וועט באַשטעהען דאַרויף איבערצוגעבען די ערציהונג פון זיינע קינדער פרעמדע, וואָס וועלען זיי ערציהען אַזוי, ווי זיי וועלען. יעדער פאָלק וואָלט דאָס געהאַלטען פאַר דעם גרעסטען אומגליק. די טהייערסטע און הייליגסטע זאַך ביי יעדען מענשען און ביי יעדען פאָלק איז דאָס רעכט צו ערציהען זיינע קינדער נאָך זיינע געפיהלען, נאָך זיינע געדאַנקען, זיי איבערגעבען אַלעס, וואָס איהם איז טהייער, וואָס איהם איז הייליג. וואָרום נור דאָס הייסט ערציהונג. יעדע אַנדערע אַרט פון לערנען קינדער הייסט זיי פערדאַרבען, זיי ענטפרעמדען פון זייערע עלטערען, פון זייערע ברודער, פון גאַנצען זייער פאָלק. אַזוי ערציהט מען קנעכט, מענשען וואָס מע נעהמט זיי אין דער שביה בשעת מלחמה. און דאָס אויך ניט היינט: דאָס איז נאָר געוועזען אַ מאָל, ווען אַלע געפאַנגענע האָט מען געמאַכט פאַר קנעכט, און אַ קנעכט דאַרף פערגעסען זיין לשון, זיין היים, זיינע עלטערען, זיין פאָלק, אַלעס וואָס קען אין איהם אויפוועקען מענשליכע געפיהלען. ער דאַרף זיין אַ קנעכט, ניט מעהר, דאָס הייסט זיין דענקען, זיינע געפיהלען געהערען יענעם. דאַריבער טאַקי ציטערען אַ סך פון אונזערע רייכע און געבילדעטע זייערע קינדער זאָלען קענען הלילה יודיש, זאָלען וויסען עפּיס פון יודישקייט און אָפּט בעהאַלטען זיי אפילו פון זיי, אַז זיי זענען יודען. דער געדאַנק איז אויך געליגען בעהאַלטען ביי די, וואָס האָבען פּלוצלינג אונז אָנגעהויבען בעגיסען מיט „ליכטיגקייט“. און דאָס וואָס האָט געפיהלט און פערשטאַנען מיט זיין נאַטירליכען שכל, מיט זיין נאַטירליך האַרץ יעדער מינדעסטער יוד, האָבען ניט געפיהלט, ניט געוואָלט פיהלען און פערשטעהן און פערשטעהען נאָך ניט ביז איצט אונזערע השכלה־בעהעלפערס, וואָס האָבען אונז געשלעפּט מיט געוואַלט אין די נייע חדרים, שרייענדיג אין איין קול: „בילדונג“, „ליכט“. און אַז די תלמידים האָבען זיך שטאַרק איינגעשפּאַרט, האָבען זיי גערופען די דעסיאַטסקעס זאָלען זיי העלפען מלחמה האַלטען געגען דעם פינסטערנעם „פאַנאַטיזמוס“. און מיט די דעסיאַטסקעס אין איינעם האָבען זיי געטראָגען דאָס ליכט פון דער השכלה אין די יודישע הייזער...

נאָך דעם, אַז מיין שכנה האָט זיך אָפען בעקענט צום יודענטום, האָב איך זיך מיט איהר צושמועסט וועגען יודישע ענינים, און שטעלט אייך פאָר מיין פרייד, אַז איך האָב ביי איהר ענטדעקט אַ וואַרם יודיש האַרץ. זי האָט מיר דערצעהלט, אַז זי האָט אַ פעטער אין קראָקאָ איין אַנגעזעהענעם אַדוואָקאַט, איז ער אַ פלאַמענדיגער פּוילישער פּאַטריאָט און געהער זיך גאָר ניט אָן מיט יודען. דערפאַר וויל זי איהם קיינמאָל ניט זעהן, אַז זי קומט אַהין, און קען איהם ניט איבערטראָגען. זי פערשטעהט ניט, ווי קען מען נאָך זיין אַזוי נידריג און אַזוי בלינד צו פערוואַרפען אייגענע ברידער און איבערגעהען צו מענשען, וואָס זענען זייערע גרעסטע פיינד, וואָס בענוצען אַלע מיטעל אויף דער וועלט צו פערביטערען זייער לעבען, וואָס איז שוין געגוג ביטער. אַלע פעלקער האָבען פיינד יודען, נאָר פאַר דעם פּוילען איז דער יוד אַ שמוציגע, אומריינע זאַך, דאָס נידריגסטע בעשעפעניש, וואָס אפילו עס פיינד האָבען איז פאַר דעם אַ עהרע; דאָס דאַרף מען צוטרעטען מיט די פוס, שפּייען דערויף פון עקעל. ער האַלט אַזוי נידריג דעם יודען און איז אַזוי זיכער, אַז ער האָט רעכט, אַז ער פערשטעהט ניט, ווי אַזוי אַ געבילדעטער יוד קען ליעב האָבען זיינע ברידער. און נאָך דעם אַלעמען פאָדערען זיי פון די יודען

ווי זאָלען זיי זיין איבערגעגעבען מיט אַלע געפֿיהלען, זאָלען ליעב האָבען דאָס פּוילינטום, מלחמה האַלטען דערפֿאַר מיט אַנדערע, איהם מפקיר זיין אַלעס; די יודען זאָלען רעדען פּויליש, דענקען פּויליש, ערציהען די קינדער פּויליש, אַלע געפֿיהלען זאָל זיין נור פּויליש; אַ יוד דאַרף נור וויסען דעם רצון פֿון דעם שלאַכטיטש און דאַרף עס האַלטען פֿאַר דעם גרעסטען זכות פֿאַר זיך, אַז דער שלאַכטיטש בעפֿעהלט איהם עפּיס, הערשט איבער איהם. וואָרום אַ יוד איז דאָס אויך ניט ווערט. נאָר ער, דער שלאַכטיטש, בטובו הגדול, מאַכט איהם די עהרע און גיבט איהם אַ מאָל אַליין בכבודו ובעצמו אַ טרעט מיט די פֿיס, טראָגט איבער, אַז דער יוד זאָל פֿאַר איהם קריכען און איהם דיענען. אַ לאַנגע צייט איז טאַקי אַזוי געוועזען. די אויפֿגע־קלערטע קלאַס פֿון די יודען זענען געוואָרען פּוילישע קנעכט, האָבען פֿערלוירען זייער אייגענעם רצון און האָבען נור געוויסט דעם רצון פֿון זייערע הערען, די שלאַכטיטשען; פֿון דעם פֿאָלק האָבען זיי אויך אָנגעהויבען מאַכען פּוילישע קנעכט, זיי אַיינגערעדט, אַז אין דעם איז זייער גאַנץ גליק; דאָס פֿאָלק האָט זיי אָנגעהויבען נאָכגעהן בלינד. נאָר אין די לעצטע צייט האָט זיך ביי אַ טהייל פֿון די געבילדעטע דערוועקט די אַלטע יודישע געפֿיהלען, זיי האָבען זיך אַרומגעקוקט, ווי נידריג זיי שטעהען ביי אַנדערע און נאָך מעהר ביי זיך אַליין אין די אויגען. און איצט הייבט עס אָן צוגעהען עטוואָס אַנדערש. ביים פֿאָלק הייבט זיך אָן צו ערוועקען דאָס זעלבסט־געפֿיהל און דער אַלטער יודישער שטאָלץ.

זעהר פֿיעל, האָט זי מיר ערקלערט, האָט אין דער הינזיכט געווירקט די ציוניסטישע בעוועגונג. איהר אַליין איז די בעוועגונג ניט בעקאַנט, זי האָט נור געהערט פֿון דעם רעדען, געלעזען איבער דעם אין די צייטונגען. איהרע עלטערן זענען געגען דער בעוועגונג, זאָגען אַז עס וועט נאָך פֿערגרערען די לאַגע ביי די פּוילען, נאָר זי פֿער־שטעהט ניט פֿאַר וואָס...

איך האָב געהערט איהרע רייד מיט דעם גרעסטען אינטערעס און מיט גרויס פֿערוואונדערונג. ניט אָפֿט הערט מען פֿון אַ יודישער טאָכטער אַזאַ מין לשון: צוריק מיט עטליכע יאָהר, דענק איך, האָט מען געקענט אויספֿאָהרען כל תפוצות ישראל און ניט הערען אַזעלכע רייד פֿון אַ געבילדעט יודיש מיידיל. ברוך משנה עתים! אמת, וועניג, זעהר וועניג איז נאָך דאָ אַזעלכע, נאָר איז דאָ איינע, צוויי, וועלען שפּעטער זיין מעהר...

מערקווירדיג וואָס לאַנגע קנעכטשאַפֿט קען מאַכען. אין מיטען רעדען מיט מיר, אַז זי האָט עפּיס גערעדט עטליכע ווערטער מיט די פּוילישע שכנות, האָט זי דערביי בעקומען אַ גאַנץ אַנדער פּנים. אין ביידע ווינקלען פֿון די ליפּען זענען גלייך בעשאַפֿען געוואָרען חנף־גרובעליך, וואָס פֿון זיי האָט געפֿליעסט האָניג און דאָס גאַנצע פּנים האָט גלייך ווי געזאָגט מיט דרך־ארץ: „כה אמר עבדך יעקב לאדוני לעשו״...

מיט מיר האָט זי גערעדט איינפֿאַך, הערצליך, ווי מיט איין גוטען, אַלטען בעקאַנטען. איך בין זיכער, אַז זי האָט אַליין געוויס ניט געפֿיהלט דעם אונטערשיעד . . . אין קראָקאָ האָבען מיר זיך פֿריינד־ליך געזעגענט.

די לופֿט ווערט קיהל, די זון שטעהט גרייט אונטערצוגעהן. . . אין דער וויטענס פֿונקעלט אַ וואַסער, וואָס דרימעלט שטיל־רוהיג, בעדעקט מיט פֿערשידענע פֿאַרבען פֿון די לעצטע שטראַלען. אָט איז די זון פּלוצלינג פֿערשווינדען געוואָרען, גלייך ווי אריינגעפֿאַלען אין געדעכטען טאַנען־וואַלד, וואָס שטעהט ווי שטאַרק פֿערזאָרגט. עס ווערט אַלם טונקלער, אויף דעם האַרצען פֿאַלט פּלוצלינג אַ מרה־שחורה. איך שפּאַר מיך אָן אין ווינקעל און פּריוו איינדרימעלט צו ווערען, נאָר עס געהט ניט. אָט שטעהט שוין די יונגע, שיינע, זיל־בערנע לבנה אויף דעם לויטערען בלויען הימעל, וואָס ווייזט אויס אַזוי הויך, הויך. די נאַכט איז אַזוי ליעבליך שיין, אַרום און אַרום לויטער וועלדער פֿון הויכע טאַנען, פֿערגאָסען מיט דער זילבערנער שיין פֿון דער לבנה. אַלעס שטעהט ווי פֿערצויבערט, אַלעס איז וואונדער־שיין. שפּעט בין איך איינשלאָפֿען געוואָרען, און אַז איך האָב מיך אויפֿ־געכאַפּט, האָט מען שוין אַרויסגעזעהן די בערג, וואָס שטעהען אַרום וויען...

(פֿאָרטזעצונג קומט) — בן־עמי.

פֿאַר וועמען זאָגט דער „מגיד״?

אויף דער שאלה „פֿאַר וועמען זאָגט דער מגיד?״ איז דאָ איין פּראָסטע קלאָרע תשובה: פֿאַר דעם המון־עם.

אונזערע מגידים זאָגען ניט פֿאַר „אונזער אינטעליגענציע״, די געבילדעטע, וועלכע ווילען ניט און קענען ניט הערען און זעהן די מגידים מיט זייער לשון, מיט זייער ניגון און זייערע משונה תנועות; די למדנים אונזערע, ווי עס ווייסט יעדער, האַלטען אויך ניט פֿון קיין מגיד. בלייבט איבער נור דער המון־עם, דער פּראָסטער עולם וואָס פֿאַר זיי זאָגט דער מגיד. און זיי בעדאַרפֿען באמת טאַקי האָבען זעהר נייטיג אַ מגיד. אָבער וואָס פֿאַר אַ מגיד בעדאַרפֿען זיי? ניט פֿון די דאָזיגע מגידים וועלכע לערנען זיך אויס צוויי־דריי דרשות און שלעפּען זיך מיט זיי אַרום, ווי דער שאַרמאַנטשיק מיט זיין שפּיעל־קעסטיל, פֿון שטאָדט צו שטאָדט און שפּיעלען אָפּ דאָסזעלבע אין יעדער אָרט; ניט פֿון דעם מין וואָס מיינט נור בעקומען, ווי דער דאָקטאָר, פֿאַר׳ן וויזיט און אַ גוטען טאָג. . . ניין, אונזער המון דאַרף האָבען אַ רעכטען מגיד, וואָס זאָל וויסען פֿאַר וועמען ער זאָגט און וואָס ער דאַרף זאָגען און ווי אַזוי צו זאָגען; אַ מגיד וואָס זאָל קענען זיין פֿאָלק און באמת ליעב האָבען עס מיט׳ן גאַנצען האַרצען, וואָס זאָל האַלטען די דרשות ניט פֿאַר אַ מיטעל צו שנאָרען, נאָר וועלען טאַקי ברייגגען נוטצען דעם עולם מיט זיין זאָגען. אונזער פּראָסטער עולם דאַרף האָבען אַזאַ מגיד. וועלכער זאָל זיי ערקלערען, מיט ריינע ווערטער, מיט אַ ריינע קלאָרע שפּראַך, אָהן חכמות, אָהן אויבער־פּשט׳ליך, זייער לאַגע, זייער פֿאָלקס־געשיכטע זייער פֿליכט צו זיך אַליין און צו אַנדערע, ווי מען זאָגט „צו גאָט און צו לייטען״, און וואָס זיי בעדאַרפֿען טוהן אום וויפֿיל מעגליך איז צו פֿערבעסערען זייער לאַגע; אַזאַ מגיד, וועלכער זאָל אַביסעל דער־וואַרמען זייער האַרץ, צו־געבען מוטה, אריינגעבען האָפֿנונג א. ד. ג.

נאָר אָבער אויב יאָ אַזוי — איז דאָך אַ פֿראַגע צו וואָס טויגען אָט די פֿערדרעהטע פּשט׳ליך און די שאַרפֿע תורה־שפּיצליך, מיט וועלכע אונזערע מגידים פֿערשלאָגען דעם פּראָסטען עולם, נעביך, דעם קאָפּ, און צוליעב וועלכע זיי, די מגידים, האַלטען אויף דעם עולם צוויי־דריי שעה, כסדר, פֿערשפּאַרט אין איינגשאַפּט און אָהן לופֿט, ווי עס פֿיהרט זיך ביי אונז, ברוך־השם, אַזוי אַז נאָך דעם בלייבט זיי שוין ניט איבער קיין צייט מעהר צו דורכצושמועסען זיך מיט׳ן עולם ווי געהעריג איז, וועגען די ענינים וועלכע זענען באמת נייטיג און נוטצליך פֿאַר זיי צו וויסען און צו פֿערשטעהען? און אפילו ווען פֿערבייגעהענדיג, אַזוי פּשט׳לענדיג זיך און וויטצלענדיג זיך, וואַרפֿען זיך דורך אין זייער „זאָגעכץ״ אַ פּאָר ווערטער וועגען יודישען לעבען אויך, אומשטיינס געזאָגט, וואָס פֿאַר אַ טעם, וואָס פֿאַר אַ ווירקונג קען עס שוין האָבען?. . .

שטעלט אייך פֿאָר אָט אַזאַ מין סצענע, צום ביישפּיעל: עס פֿערזאַמלען זיך אין איין איינגע שול פֿון צעהן ביז צוואַנציג מנינים יודען, אָהן עין־הרע, און דער מגיד אָדער דער „מטיף״, ווי עס רופֿט זיך היינטיגע צייטען, קריכט אַרויף אין דער הויך און שטעלט זיך אַוועק געוועהנליך, אויף דעם געוויסען פּסוק פֿון ישעיה „את מי אשלח״ אָדער דעסטגלייכען, און פֿיהרט עס דורך מיט אַ פּשט׳ל און מיט אַ משל, ביז ער געהט איבער צו זיך זעלבסט, היות אַזוי ווי „מיר״ האָבען שוין, ברוך־השם, פֿון דעם „ענין״ גערעדט אין כמה וכמה מקומות אין גרויסע שולען. פֿאַר גרויסע מבינים א. ז. וו., און פֿער־בייגעהענדיג שיט ער מיט קלויזנערישע גלייכווערטליך, וועלכע די גע־וויסע „שנאָרער־מגידים״ שלעפּען שוין אַרום יאָהרען־לאַנג, און דער עולם לאַכט. . . און דער מגיד בייזערט זיך און שרייט: ש־ש־ש־א! און די „מזרח־יודען״ קלאַפּען איבער די סטענדערס, און „ששש׳קען,

און דער גאַנצער עולם „ששששאַ׳קעט אונטער, און ס׳ווערט, מהילה, אַ מין „ששששאַ״קעריי, אַ מין רַעש אַ מין טומעל, אַ מין קלאַפּעריי אַז די ווענד הייבען אַזש אָן צו ציטערען, מיט איינעם וואָרט, ס׳איז פיין וואָס פּיין הייסט!

אונזער מגיד וואַרפט אַוועק וועגען זיך — און הייבט אָן וועגען דער „בת־מלכה", דאָס הייסט די „כנסת־ישראל"... דאָ בייט ער איבער דעם טאָן, און הייבט אָן צו שיטען מיט „פסוקים" פון תנ״ך (ער מאַכט זיי נעביך פאַר קאַליקעס, ווי ס׳פיהרט זיך), גמרות, מדרשים, זוהר׳ס, אַ שטיקעל „עקרים", אַ שטיקעלע „בעל העקדה", אַ ברעקעלע „אַלשיך", מיט אַ „בעל־הטורים״ל פערבראָקט, אויף די אלע נעביך פרעגט ער אָן שרעקליכע קשיות, ווי האָליץ, און ער דרינגט אויס, און ווייזט אויף בריה׳ש, אַז אָט אַזוי ווי ס׳שטייט געשריבען אָט דאָרטען און דאָרטען, למשל, הייבט זיך ניט אָן צו שיקען, ס׳הייסט ס׳איז „ניט רעכט", „ניט גלאַט", מהמת וואָס? אָט „מהמת דעם און מהמת דאָס", „וואָרום (זאָגט ער -- אויפהעבענדיג דעם טאָן) — „זעלט דאָס אנדערש זיין אָט אַזוי און אָט אַזוי? — טאָ ווי זשע וועט זיך שיקען אָט דאס און דאָס?!" „נאָך יענעם און נאָך יענעם נאָך — וואָס זיי זאָגען אָט דאַרטען און דאָרטען, ניט אַזוי און ניט אַזוי?!" „אלא וואַס־זשע? (זאָגט ער, אויפהעבענדיג נאָך העכער דעם טאָן) — וועלען מיר פריווען איינזעטצען דאַרטען און דאַרטען, נאָך יענעם און נאָך יענעם נאָך, גאַר אַנדערש, כדי ס׳זאָל אויסקומען אפילו נאָך זיי נאָך אויך׳ט; וועט זיך (דאָ הייבט ער אויף דעם קול גאָר אויף אַנאַנדער אופן) וועט זיך אָבער ניט שיקען דאָס און דאָס"!!... „ובכן, רבותי, — (זאָגט דער מגיד, אונטערזינגענדיג מיט גרויס חן) — וועלען מיר דאָס אַלס מיט גאָט־ברוך־הוא׳ס הילף מ ס ב י ר זיין", ס׳הייסט מרחק זיין פון דעם שכל, ס׳הייסט, אויסדרעהען, און איינקוועטשען, „אָט אַזוי, אַ... און אָט אַזוי, אַ"... (דאָ צעקאָכט ער זיך און צעפּלאַקערט זיך און צעזינגט זיך גאַר ניט מיט זיין קול) — „אַצינד, רבותי, פערשטעהט איהר שוין, ווי עס קומט אויס אומעטום אי רעכט, אי גלאַט, אי קונציג, אויסגעצייכענט?! איאַ גוט?! ובכן?...

ובכן שנייצט אונזער מגיד אויס די נאָז און ווישט אָב מיט׳ן אַרבעל, און זאָגט ווייטער... און דער עולם? דער עולם זיצט און גענעצט... און דער מגיד — טהוט זיינס און זאָגט און צעלאָזט זיך מיט גרויס התלהבות, און פערטייטשט פסוקים פשט׳לדיג, און זעצט אַיין די גמרות, מיט די מדרשים א. ז. וו. שפּיצעלדיג, ביז — ביז ס׳קומט אויס אַלץ אויפ׳ן אָרט קונציג, כפתור ופרח.

— נו? — ווי געפעלט אייך רבותי אָט אַזאַ מין סצענע?!

אונזער מגיד אַדער „מטיף", וויל גאַר ניט טראַכטען בשעת מעשה אויב עמיצער פון׳ם עולם פערשטעהט גאַר וואָס ער האָט דאָ אויפגעטהון פאַר אַ קינצען; אויב דער פּראָסטער מענש ווייס גאָר צי עס געפינט זיך אין ערגיץ אָט אַזאַ פסוק, אָדער אַזאַ גמרא א. ז. וו.; אויב ער פערשטעהט גאָר פאַר וואָס שיקט זיך ניט אָט אַזוי ווי ס׳שטעהט געשריבען דאָרטען, למשל; און אויב עס שיקט זיך יאָ נישט, טאָ ווי־זשע ווערט עס נאָך דעם מגיד׳ס פלוידעריי און דרעהעריי אַלץ „רעכט" און „גלאַט" און קונציג, ווי ער זאָגט?...

אָט דאָס אַלס פערגעסט אונזער מגיד, ווייל ער גיט זיך ניט אָב קיין דין וחשבון פאַר וועמען ער זאָגט; ווייל ער קען טאַקי אַנדערש ניט זאַגען ווי ס׳איז ביי איהם פערשריבען אין די עטליכע דרשות, וועלכע ער האָט אויסגעלערנט אויף אויסענוועניג און דעראיבער קען מען איהם ניט בעשולדיגען וואָס ער פערגעסט דאָס אַלץ — און ער שטעלט זיך אַוועק ווי אַ מאַשינע, און הייבט אויף זיין קול ווי אַ שופר, און זינגט ווי אַ „זאָגערין" אויף דער באָבעס קבר, ביז ס׳לאָזט זיך אויס די דרשה — און דער פאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָב...

— ר׳ ישראל, איהר געהט דאָך פון דער דרשה, האָט עפּיס דער מגיד גוט נעזאָגט? (פרעגט מען איינעם פון׳ם „עולם") — וואָס פרעגט איהר אויב גוט? מסתמא גוט! — דערצעהלט מיר אויך, איך בעט אייך, וועגען וואָס האָט ער געזאָגט? — וועגען וואָס? וועגען אַלץ! — פאַרט וואָס, צום ביישפּיל? — וואָס?... וואָס הייסט וואָס? — נו חאָטש עפּיס, איך בעט אייך, ר׳ ישראל! — האַ? וואָס?... כ׳ווייס?... זאָל מיך אַזוי וויסען בייז און אייך... די קונדסים לאָזען, אַ פּנים, הערען אַ וואָרט?...

אָט דאָס קומט אַרויס פון אַלע דרשות!

נאָר אַז דאָס איז אַלץ רעכט ביי זיי, ביי די מגידים אַליין, כי היא חייך — פון דעם לעבען זיי און ציהען שפע... ווי ווערט עס אָבער רעכט און גלאַט ביי די חברות, ביי די ציוניסטען וואָס ד י נ ג ע ן אַזעלכע „מטיפים" און ש י ק ע ן זיי אַרום צו ו ו ע ק ע ן דעם עולם, אויפבלאָזען דעם פונק?... אָט הערט זיך אַ שמחה אין שטעדטיל, די ציוניסטען פרעהען זיך, וואָס איז? אַ ציוניסטישער געדינגענער מגיד, האָט ג ע ז אָ ג ט — און דער עולם האָט נעגעבען „שקלים"! צי 40 קאָפּ׳ לגלגולת!... פאַר וואָס ניט? אַזאַ מציאה! — אַ חלק אין „ארץ־ישראל" פאַר 40 קאָפּ׳, כמעט אומזיסט! נאָר אויך די מעשה, ס׳איז אין גאַנצען אַ טעות! דאָס האָט ניט געמאַכט דעם מגיד׳ס פשט׳ליך, חלילה, נאָר פשוט אַ יוד איז זיך נעביך געוויינט צו געבען, און בפרט איין אָרומאַן איז דאָך אַ בעל־צדקה; ניט נור אַ מגיד, זאָל פריווען אַרויף אויף דער בימה אפילו איין אלטע באָבע און זאָל אויסרופען מיט דעם מגיד׳ס קול, נור מיט ד ע ם ז ע ל ב ע ן נ י ג ו ן: „געוואַלד! ראַטעוועט! רבונו־של־עולם! יודישע קינדער, גיט [illegible] 40 קאָפּיקעס, מע דאַרף נייטיג אַ נדבה אויף „ישוב־ארץ־ישראל", זיי ווילען האָבען אונזערע גרויסע לייט" א. ז. וו. — גלויבט מיר דאָס זעלבע וואָלט געוועזן, און דער וואָס וויל ניט געבען גיט נאָך דעם מגיד׳ס דרשה אויך ניט. אָט זאָל ווייזען דער מגיד אַ קונץ און איינריידען, אויסדרינגענדיג מיט זיינע פשט׳ליך, אונזערע גבירים, אָדער אונזערע אינטעליגענטע, ווי מע רופט זיי, זיי זאָלען צעבינדען זייערע בייטעליך, און זאָלען זיין בעהילפיג זייערע ברידער א ו י ך — זאָלען אויסהעלפען די יודישע קאָלאָניזאַציע, זאָלען קויפען אַקציעס; און די אינטעליגענטע זאָלען נאָך דערצו נעהמען אַביסעל צייט עטוואס צו בעטראַכטען איבער זייער פאָלק, איבער זייערע קלענערע ברידער... אָבער אַ קונץ איז איינריידען דעם „המון עם", נעביך דעם דערשלאָגענעם מענשען, מיט אַ ציבראָכען האַרץ, ער זאָל ווערען אַ ציוניסט פאַר 40 קאפּ׳?! מהיכא־תיתא, פאַר וואס דען ניט? וועלכער פשוטער יוד איז ניט איבערגעבען דעם כלל־ישראל? וועלכער פּראָסטער יוד איז ניט קיין ציוניסט? און וואס פערלאַנגט מען דען פון איהם? בסך־הכל 40 קאָפּ?! מישטיינס געזאָגט, וועלכער יוד וויל דאָס ניט געבען 40 קאָפּ׳ פאַר דעם כלל־ישראל? ליידער געפינען זיך אויך פיעל צווישען אונזערע ניי־געבאַקענע ציוניסטען, וואָס מיינען גלייך מיט די ציוניסטישע גדינגענע „קדישים", מיט די „שנאָרער־מגידים", אַז דער גאַנצער ציוניזמוס בעשטעהט נור אין די 40 קאָפּיקעס... וואָס־זשע איז דער וואונדער אַז אַ פּראָסטער יוד מיינט אַז פאַר זיינע 40 קאָפּ׳ וועט ער קויפען אַ „חלק אין פאַלעסטינע"? קען ער דען עפּיס מעהר וויסען פון דעם מגיד׳ס „זאָגעכץ"? אם כן, אַז יאָ אַזוי? ווי באַלד אַז פאַר „גבירים" טויגען ניט אונזערע מגידים, פאַר די אינטעליגענטען פאַסען זיי ניט, און דער המון־עם פערשטעהט זיי גיט לחלוטין — בלייבט דאָך די פראַגע: פאַר וועמען זאָגט דער מגיד?

איי וואָס? באַזעל? קאָנגרעס? — יאָ אמת טאַקי, ס׳איז דאָרטען אַזוי געבליבען: „מען זאָל צו שיקען אומעטום אין אלע ראַיאָנען מגידים", זאָלען דרשה׳נען איבער פאַלעסטינע א. ז. וו. וכל המרבה ב„מגידים" הרי זה משובח, אָבער... איז דאָס דען באמת אַזאַ מצוה ווי מרור צו די סדרים, אַז אַ יוד מוז עס עסען, חאָטש עס שלאָגט צום האַרצען, האָטש עס גיסט טרערען פון די אויגען? ס׳איז נור אַ וואונדער וואָס א ו נ ז ע ר ע דעלעגירטע אין באַזעל האָבען ניט געגעבען צו פערשטעהן די אויסלענדישע ציוניסטען, וועלכע האָבען אויף אונזערע מטיפים „אַרויפגעלעגט גרויסע האָפנונגען", אַז ביי אונז זענען נאָך ניט געבאָרען געוואָרען אַזעלכע מגידים, ווי זיי מיינען, ווייל זיי נעהמען אַ ביישפּיל פון זייערע פרעדיגער, און ווען זיי וואָלטען חלילה פריווען הערען אַ פאָר מינוט אונזערן אַ מגיד, וואָלטען זיי דאַכט זיך די אויערען פערשטעקט און ענטלאָפען וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט; און דאַרום מוזען מיר אַביסעל צו וואַרטען, ביז דער ציוניזמוס אַליין וועט

אונז פערשאפען רעכטע מגידים, ווי ס'געהער צו זיין. לעת־עתה אבער מוזען מיר זיך בעגעהן, אנשטאט „גדינגענע מטיפים", מיט'ן זאגען פון אייניגע פון די ציוניסטען וועלכע געפינען זיך, געוועהנליך, אין יעדער ארט, אבוואהל זיי זענען אויך ניט קיין גרויסע ספעציאליסטען אין דעם פאך — אבער אליין בעסער ווי די „גדינגענע קדישים", ווייניגסטענס פערשטעהען זיי דאך, על פי רוב, דעם רעכטען תוך פון ציוניזמוס, ווייניגסטענס ריידען זיי דאך מיט דעם המון־עם מיט זיין לשון, נאך זיין בעגריף נאך, מיט לעבעדיגע ווערטער, אהן פשטליך, אהן ברחנות, אהן זינגעריי און ווילדע תנועות, און דער עיקר זייערע רייד זענען פארט דברים היוצאים מן הלב — ווערטער וואס געהען ארויס פונ'ם הארצען, פון א יודיש הארץ וואס פיהלט אמת'ע נישט גע־קויפטע ליעבע צום פאלק.

י. י. ווייסבערג.

ירחמיאל'קע.

אדער

יודישע מחות מיט יודישע תכליתים.

I.

ס'איז געווען אין א אסיען־טאג, א פאר וואכען נאך סוכות. דענסט־מאל איז מיר אויסגעקומען צו פאהרען מיט דעם פאליעסער באהן. דער וואגאן, אין וועלכען איך בין געזעסען, איז געווען דורך־און־דורך אנגעפאקט מיט לויטער יודען און יודענעס, דאס רוב האנדעלס־לייט פון דער מיטעלער קלאסע, וועלכע זענען געוועהנליך, ווי דער שטייגער איז, באלד אלע מיט אנאנדער בעקאנט געווארען און איטליכער פון זיי האט געווסט ווי דער צווייטער הייסט און פון וואנען ער איז, די צאהל פון זיין הויז־געזינד, מיט וואס ער האנדעלט און וואהין ער פאהרט.

דער טאג איז געווען וואלקענדיג. א קליינינקער רעגען האט נאכ־אנאנד געקלאפט אויף די שויבען, און אלץ וואס ס'איז פערביינעפליגען דורך די פענסטער פאר די אויגען, האט אויסגעוויזען פערטרויערט, פערצאגט. די הוילע פעלדער, די פיסטע וועלדער, די געלבע אפגע־צעהרטע בלעטליך ביי די זייטען וועג און די גאנצע נאטור האבען אויסגעקוקט מעלאנכאליש, מרה־שחורה'דיג, עפיס ווי שטארק פער־בענקט נאך דעם זומער...

אויף מיין זייגער איז שוין געווען נאך פיער. אין אונזער וואגאן האט אנגעהויבען טונקעל צו ווערען, און דער געדיכטער טאבאק־רויך, וועלכער האט זיך גאנץ בהרהבה'דיק ארומגעשפאציערט איבער איהם אין דער לענג און אין דער ברייט, האט נאך פערגרעסערט די דונקעל־הייט. מען האט שוין באלד איינער דעם צווייטען ניט געקענט זעהן. דער העסליכער וועטער מיט'ן פינסטערניש האבען אין מיר אביסעל דעם מוטה אראפגעשלאגען און עס האט מיך גענומען ציהען צום שלאף.

— יודען, מנחה! — האט מיך פלוצים ערוועקט פון מיין דרעמיל א דאנערענדע באס־שטימע, וועלכע איז ארויסגעגאנגען פון א קורצען דיקסבייכיגען יודל, מיינער א גאנץ נאהענטער שכן אויף דער באנק.

דער עולם האט באלד אוועקגעווארפען שמיעסען און האט זיך א האפ געטהון פון די ערטער. דער פלאן פון מנחה־בצבור איז אלעמען שטארק אריין אין נאז.

— וואו נעהמט מען אבער אביסעל וואסער די הענד וואשען? — האט איינער א פרעג געטהון.

— דא דארף, דאכט מיר, באלד זיין א סטאנציע — האט זיך א צווייטער אפגערופען — דארטען וועלען מיר קריגען וואסער.

— עס וועט שוין אבער באלד ניט רעכט זיין מנחה צו דאווגען — האט א דריטער געזאגט — ס'איז דאך שוין א שטיק נאך שקיעת־החמה.

און נאך איידער עמיצער פון דער קאמפאניע האט געפינען וואס צו ענטפערן אויף דעם דריטענס רייד, האט זיך דערהערט א לאנגער מין תקיעה־גדולה'דיקער פייף און דער באהן האט אנגעהויבען וואס לאנגזאמער, איינגעהאלטענער צו געהן, ביז ער האט זיך צום סוף אנידערגעשטעלט.

— יודען קריכט גיכער אראפ די הענד וואשען! — האט איינער א קאמאנדעווע געטהון — דא שטעהט דער פאיעזד ניט מעהר ווי א פאר מינוט, און ער קען נאך אייך דא איבערלאזען, חלילה.

כמעט ווי דער גאנצער וואגאן יודען זיינען אראפגעשפרינגען אויפ'ן פלאטצפארם. עס איז געווארען א גרויס געלייף, א געשריי, א גע־פילדער. איטליכער האט זיך אלץ געשטופט וואס פריהער דעם קראן פון פעסעל אנצונעהמען און לויפען גיכער צוריק אויף זיין ארט. איין אלטע יודענע, וועלכע איז אויך געלאפען חאפען אביסעל וואסער די הענד צו וואשען, האט מען געשליידערט צו דער ערד. די סטאציאנע בעדיענטע האבען זיך געהאלטען פאר די בייכער לאכענדיק.

כדי צו רייניגען אביסעל די זעהר געשטיקטע וואגאן־לופט, האב איך אויפגעמאכט א פענסטער און האב ארויסגעקוקט אויף גאטס פרייער וועלט. אין וואגזאל האט מען שוין אנגעצונדען די לאמפען. דער רעגען האט אויפגעהערט, און זעהר א קאלטער, בייסיגער ווינט האט געבלאזען דרויסען.

II.

עס האט זיך שוין געהערט א קלינג. מעהר ווי א העלפט עולם איז שוין געזעסען צוריק אין וואגאן אויף זייערע ערטער. אייניגע פון זיי האבען עפיס פאר זיך געברומט אונטער די נעזער, קענטיג ווי „קטרת". איך בין נאך אליין געשטאנען ביים אפענעם פענסטער און געשעפט אין זיך די פייכטע אסיען־לופט און צוגעקוקט זיך דערביי ווי די אלטע יודענע, וועלכע האט זיך כמעט ווי מיט איהרע לעצטע קרעפטען אויפ־געהויבען פון דער ערד און קוים פערקראכען צו'ם פעסעל, האט זיך נעביך אומזיסט געמאטערט אויפדרעהען דעם קראן, א ווארפ־טהוענדיק יעדע סעקונדע מיט שרעק איהרע האלב־בלינדע אויגען אהינטער צום באהן, צו זעהען אויב ער געהט הס־ושלום ניט אפ אהן איהר...

— גיכער יודענע, מאכט קיין שיהות ניט! — האט זיך געריצט מיט איהר הויכ'ן פענסטער א יונגער פראנט א מין וואיאזשאר, ווי עס וויזט אויס — ווארום דער באהן חאפט און אנטלויפט.

— נישקשה, יענטעלע, איהר קענט נאך די הענט וואשען — האט איהר א בעקאנטע יודענע בערוהיגט — מיר וועלען אויף אייך ווארטען.

יענטע האט זיך נאך צום לעטצטען מאל געפריפט א קוועטש געבען דעם איינגעשפארטען קראן און זעהענדיג אז זיי קען מיט איהם גארנישט מאכען, האט זי שנעל א שטארקען רייב געטהון איהרע הענד אן דער נאסער ערד, און אהן א אטהעם זיך געלאזט לויפען צו איהר וואגאן, וועלכען זי האט ניט גלייך אויפגעזוכט.

— שדים ווייסען זיי וואס זיי איילען זיך אזוי! — האט די אלטע געשריען אומלויפענדיג, פון וואגאן צו וואגאן — וואס האט מען דא, ווייס איך ניט, אזוי קיין צייט ניט?

אין יענער מינוט איז ווי פערגנב'עטערהייד ארויף אויף דעם פלאטצ־פארם, ניט פונ'ם וואגזאל ארויס נאר גלייך פון דער דרויסענזייט, א ניט קיין גאנץ יונגע, הויכגעוויקסיגע ווייביל פון ארמען שטאנד מיט א קליין יונגעלע פון א יאהר ½11—1, וואס מיט איין האנד האט ער זיך גע־האלטען אן איהר פארטוך און אין דער אנדער האנד האט ער געטראגען א קליינע טארבעטשקע.ביידע האבען זיך געהענדיג ארומגעקוקט אויף אלע זייטען מיט גרויס מורא, צי עמיצער קוקט ניט נאך פון דערווייטען דאס וואס זיי ווילען דא אפטהון. פאראיבער־געהענדיג פארביי אונזער וואגאן האבען זיי זיך אפגעשטעלט אנטקעגען דעם פענסטער, פון וועלכען איך האב ארויסגעקוקט, און דאס ווייבעל האט מיך שטילערהייד געפרעגט:

— זאגט מיר, זייט מוחל, ר' קרוב, עס זיטצען עפעס א סך יודען ביי אייך אין וואגאן?

— ניט צו פערזינדיגען — האב איך איהר געענטפערט — העכער פון א פאר „מנינים" געוויס.

— קריך, ירחמיאל'קע, קריך געשווינד! — האט די מוטער געזאגט און האט בשעת־מעשה אויפגעהובען איהר יונגעל און ווי ארייגעווארפען איהם דורך דער אפענער טיהר אין וואגאן, אין וועלכען זי איז אויגענ־בליק אליין אויך אריינגעגאנגען.

— קריך, זוהנינקע, אַרינטער אַט אונטער דער באַנק, וואו די הערדען זיטצען — האָט זי איהם ווייטער געהייסען — דאָס זענען יודען מיט יודישע הערצער, זיי וועלען דיך פֿערשטעלען.

— האָט רחמנות, יודען, אויף אַ יונגען אָרמען יתומ׳ל אָהן אַ טאַטען וואָס פֿאָהרט לערנען תורה — האָט זי זיך געבעטען מיט אַ וויינענדיגער שטימע ביים גאַנצען עולם — היט איהם אָפּ, איך בעט אייך, פֿון גויעשע הענט, און דער זכות פֿון דער הייליגער תורה וועט אייך ביישטעהען אַז איהר זאָלט דערלעבען האָבען נחת פֿון אייערע קינדערליך, זאָלען לעבען און געזונד זיין. אַז זיין טאַטע עליו־השלום וואָלט געלעבט, וואָלט ער דאָס איצט ניט בעדאַרפֿט.

— זייט רוהיג, יודענע, — האָט איהר אַ יונגערמאַן געטרייסט — איהר קענט זיך גאַנץ אונבעזאָרגט געהן אַהיים געזונטערהייד. אויף דעם איז מען דאָך עפּיס פֿאַר׳ט פֿון די „רחמנים בני רחמנים".

— גאָט זאָל אייך דערפֿאַר מאריך ימים ושנים זיין, גיטע יודען! איהר ווייסט גאָר ניט וואָס פֿאַר אַ גרויסע מצוה איהר פֿערדיענט דערמיט!

דערווייל האָט געקלינגען; דער דריטער קלאַנג און זי האָט זיך אַ וואָרף געטהון אויפֿ׳ן יונגעל און האָט אַלע זיינע גליעדער בעשאָטען מיט הייסע קושען אונטער אַ ים טרעהרען.

— פֿאָהר בשלום, ירחמיאל׳קע! דער זכות פֿון דיין טאַטען עליו־השלום זאָל אַזוי גרויס זיין אַז דו זאָלסט דאָרטען קומען צו אַ שטיקעלע תכלית. שרייב מיר, למען־השם, באַלד פֿון דיין קומען.

און ווי אַ וויכער איז זי אַרויסגעלאָפֿען פֿון וואַגאָן און מיט איין שפּרינג שוין געוועזען אויפֿ׳ן פּלאַטצ־פֿאָרם.

— לאָז נאָך אַ מאָל געריסען, מאַמע, משקה׳ן מיט אביגדור׳קען — האָט איהר דאָס יונגעל נאָכגעשריען, אַרונטערקריכענדיג אונטערן באַנק — אַז משקה וועט אויסלערנען אין חדר „ביצה" זאָלסטו מיר געבען צו וויסען, וועל איך איהם באַלד נעהמען צו זיך.

די מאַמע האָט שוין אבער ניט געהערט זיינע ווערטער.

דער לאָקאָמאָטיף האָט אַרויסגעגעבען זיין משונה׳דיקע תקיעה און די וואַגאָנעס האָבען זיך ביסלעכווייס גענומען ריהרען.

איך האָב צוגעמאַכט דעם פֿענסטער און האָב מיך געזעטצט צוריק אויף מיין אָרט.

„אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה!" — האָט אָנגעהובען דער בייכיגער יודל מיט דעם בעוואוסטען מנחה־ניגון.

און דער גאַנצער עולם האָט זיך געשטעלט דאַווענען מנחה.

— זאָג נאָר, איטציק — האָט דער וואָיאַזשאָר אַ פֿרעג געטהון אַ צווייטען יונגען־מענשען, וועלכער איז געזעסען איהם געגענאיבער — קען שוין אונז אין ארץ־ישראל בעסער זיין?

— איך מיין אַז ניט — האָט איהם געענטפֿערט דער אַנדערער — נאָר איך וואָלט אַזעלכע גליקען מוחל געוועזען די גוים...

און זיי האָבען ביידע פֿערדרויכערט....

III.

אַז דער עולם האָט שוין געהאַלטען ביי „עליגו", איז אַריין דער קאָנדוקטאָר מיט צוויי גראָבע שטיקליך סטעאַרינ־ליכט אין די הענד און דורכגעהענדיג צווישען די בענק, האָט ער אַ פֿרעג געטהון צי עס פֿאָהרט דאָ ניט ווער פֿון דער לעצטער סטאַציע.

— זאָגט דעם אדון אַז „בלא"! — האָט זיך אַ יודיל פֿון דער זייט אַרויסגעהאַפּט מיט אַ עצה.

— ניקטאָ, גאָספּאָדין קאָנדוקטאָר, ניקטאָ! — האָבען זיך אַ סך קולות מיט אַמאָל געלאָזט הערען.

— נו, יודען — האָט אַ געשריי געטהון דער בעל־מנחה — זאָגט ווער „קדיש"!

אין דעם אויגענבליק האָט זיך דאָס יונגעל אַרויסגעחאַפּט שנעל פֿון אונטער דער באַנק און צוגעלאָפֿען צו אַ פֿענסטער און האָט אויף זיין זילבערנעם ביי־קול׳כעל, וואָס האָט אַביסעל ווי צוגעציטערט, אָנגעהויבען צו זאָגען: „יתגדל ויתקדש"....

דער עולם איז אַנפֿאַנגס געבליבען זיטצען ווי מבוהל׳דיק, באַלד אַבער האָבען אַלע מיט איין קול אויסגעשריען, און דאָס מאָל עפּיס מיט מעהר כונה, מיט מעהר היטץ ווי געוועהנליך, דעם „אמן יהא שמיה רבה" און אַלע ווייטערדיגע אָמנ׳ס, אַז דער גאַנצער וואַגאָן האָט זיך געטרייסעלט.

דער קאָנדוקטאָר וועלכער האָט נאָר וואָס געענדיגט די ליכט אָנצינדען, איז פֿון שרעק געבליבען שטעהן צומישט אויף זיין אָרט, דערנאָך האָט ער אויסגעגלאָצט אַ פּאָר גרויסע אויגען, פֿריהער אויף אַלע פּאַסאַזשירען און צולעצט אויפֿ׳ן יונגעל, וועלכער איז איהם דאָ עפּיס פּלוצים אַזוי ווי פֿון דער ערד אויסגעוואַקסען.

— גדיע טוואָי בילעט? — האָט ער געפֿרעגט דעם יונגעל מיט אַ בעזען קול.

דאָס יונגעל איז געוואָרען ווייס ווי קאַלך, און עס האָט איהם גענומען וואַרפֿען ווי אין קדחת.

— טי קודאַ יעדיעש? — האָט איהם דער קאָנדוקטאָר ווייטער געפֿרעגט מיט דערזעלבער צאָרענדיגער מינע.

ווי עס ווייזט אוים האָט דאָס יונגעל ניט פֿערשטאַנען וואָס מען פֿרעגט איהם, דען זיינע אויגען האָבען אומגעבלאָנדזעט פֿון איין יודען אויפֿ׳ן אַנדערען און זיינע בליקען האָבען זיך אַזוי ווי געבעטען מיט גרויס רחמים אַז מען זאָל איהם פֿערטייטשען דעם פירוש פֿון די ווערטער.

— וואָהין פֿאָהרסטו, יונגעלע? — האָט זיך טאַקי באַלד אַ יודל אַרויסגעהאַפּט פֿאַר אַ מליץ צווישען דעם קאָנדוקטאָר מיט׳ן יונגעל.

— איך פֿאָהר — האָט דאָס יונגעל געענטפֿערט און עס האָט איהם בשעת־מעשה געקלאַפּט אַ צאָהן אָן אַ צאָהן פֿון גרויס שרעק — איך פֿאָהר אין סקימינער ישיבה.

אַ גרויס געלעכטער האָט אויסגעשאָסען מיט אַמאָל אין וואַגאָן. די סבה פֿון דעם ניט ווילענדיגען געלעכטער איז געווען דאָס וואָס אַלע האָבען געוואוסט, אַז סקימין ליגט גאָר אין אַ אַנדער געגענד, און בכדי צוקומען אַהין, דאַרף מען פֿאָהרען ניט מיט דער ליניע און ניט מיט דעם פּאָיעזד...

עס זענען אָבער אַריבער נאָך אַ פּאָר מינוט און דאָס יודישע האַרץ האָט אונז אַלעמען דערמאָהנט, אַז איצט איז ניט אַ צייט פֿון לאַכען, אַז פֿאַר אונז שטעהט אַצונד אַ אונגליקליכער, עלענדער יתום וואָס מען מוז איהם אויסהעלפֿען אין דער נויטה. עס האָבען זיך באַלד געפֿונען עטליכע יודען וואָס האָבען אָנגעהויבען איבער צו שמועסען מיט׳ן קאָנדוקטאָר אַז ער זאָל אָפּלאָזען דאָס יונגעל, און האָבען איהם מבטיח געווען מפֿצה צו זיין דערפֿאַר. אַנפֿאַנגס האָט דער קאָנדוקטאָר כלומרשט ניט געוואָלט הערען און זעהען, נאָר דערנאָך איז ער ווייכער געוואָרען. ער האָט זיך אפילו געדונגען אביסעל — מיט׳ן מקח, נאָר צום סוף האָט ער זיך געלאָזט איבעררעדען, און אַריינלייגענדיג אין קעשינע די עטליכע מטבעות, וואָס די פּאַסאַזשירען האָבען צווישען זיך צונויפֿגעקליבען פֿאַר איהם, האָט ער דעם יונגעל געלאָזען צו־רוה מיט דעם תנאי אַז אויף דער פֿיערטער סטאַציע זאָל ער אַראָפּגעהן, ווייל דאָרטען דאַרף זיין אַ קאָנטראָל, און מיט די ווערטער איז ער גלייך אַרויס פֿון וואַגאָן.

דאָס יונגעל, וועלכער האָט פֿון אַלעס וואָס ס׳איז דאָ פֿאָרגעפֿאַלען וועגען איהם ווייניג וואָס פֿערשטאַנען, האָט נאָך דעם קאָנדוקטאָרס אַרויסגעהן געוואָלט באַלד ווידער אַרונטערקריכען אויף זיין פֿריהערדיגען אָרט אונטער׳ן באַנק. דאָ האָב איך איהם ערקלערט אַז איצט דאַרף ער שוין פֿאַר קיינעם קיין מורא ניט האָבען און האָב איהם אָנגעוויזען אַ לעדיגען פּלאַטץ אויף דער באַנק נעבען מיר.

IV.

ירחמיאל׳קע האָט מיך שטאַרק פֿעראינטערעסירט.

אַ אויסגעווייקטער, אַ בלאַסער אָהן אַ בלוטס־טראָפּען, דאַר און אויסגעמאַגערט, ווי אַ שפּאָן, איז ער געווען. היינט אַ הלוך, אַ גאַנג — אָפּגעריסען, אָפּגעשליעסען: אַ אַלטע אין גאַנצען אויסגעלאַטעטע ראַצע־מאָרענע קאַפּאָטקעלע, הויזען, שטיוועל אין הוילע לעכער, און

שוואַרצע, שמוטציגע שטיקליך פֿון אַ מין העמד, האָבען אַרויסגעשטעקט פֿון אַלע זייטען, און אונטען זיך פֿערפּלאָנטעט אין די ציצית פֿונ'ם טלית־קטן...

דערפֿאַר אָבער האָט דאָס יונגעל געהאַט אַ פּאָר זעהר שיינע גרויסע שוואַרצע קאַרשען־אויגען, און אַ ברייטען שטערען, וועלכער האָט געקענט קאָנקורירען מיט די שטערינס פֿון אונזערע גרעסטע רבנים...

בכלל איז אויף זיין גאַנצעס וועזען אויסגעגאָסען געווען אַ מין שטילער, זיסער טרויער, אין וועלכען עס האָט זיך אָפּגעשפּיגעלט אַ דינער שאַטען פֿונ'ם עוויג־נייעם יודישען פֿאָלקס־שמערץ...

— פֿון וואַנען ביסטו, יונגעלע ? — האָב איך איהם געפֿרעגט.

— איך בין דאָ ניט ווייט פֿון אַ קליין שטעדטיל — האָט ער מיר געענטפֿערט — איך בין אַ דראָסניקער.

— און דו פֿאָהרסט דאָס איצט אין סקימין לערנען ?

— יאָ. איך בין יענעם זמן אַרויס פֿון דער דראָסניקער תלמוד־תורה און אַלע ביי אונז האָבען געזאָגט אַז איצט קען איך שוין לערנען אין דער גרעסטער ישיבה.

— האָסטו עפּיס אין סקימין בעקאַנטע ? — האָב איך איהם ווייטער געפֿרעגט.

— בעקאַנטע ? — האָט ער מיך ווי פֿערוואונדערט געפֿרעגט — אויף וואָס דאַרף איך דאָס דאָרטען האָבען בעקאַנטע ?

— וואָס הייסט אויף וואָס ? ווער וועט דיר דאָרט געבען עסען, טרינקען, אַ אָרט וואו צו שלאָפֿען ?

— עסען וועל איך טעג און שלאָפֿען וועל איך אין דער ישיבה.

— וואָס, למשל, קלערסטו צו טוהן באַלד ווי דו וועסט קומען אין סקימין ?

— די ערשטע זאַך וועל איך אויפֿזוכען דעם ראש־הישיבה און וועל איהם בעטען אַז ער זאָל מיר געבען אַ לייעניש, און אַז ער וועט זעהן אַז איך קען אָפּלייענען אַ בלעטיל גמרא מיט אַלע תוספות'ן און מהרשא'ס וועט מיר שוין געוויס דעגסטמאָל קיין זאַך ניט פֿעהלען.

— שוין לאַנג אַז דיין פֿאָטער איז געשטאָרבען ?

— ניין, ניט לאַנג ; ס'איז נאָך קיין האַלב יאָהר ניטאָ נאָך זיי טוידט. ער איז שוין אָבער געווען אַ געשטאָרבענער נאָך מיט דריי יאָהר צוריק — האָט דאָס יונגעל אין אַ ווייַלע אַרום צוגעלעגט מיט אַ שטילען קרעכץ.

— וואָס הייסט ? — האָב איך איהם געפֿרעגט פֿערוואונדערט.

— מיין טאַטע עליו־השלום איז אַ יאָהר דריטהאַלבען פֿאַר זיין טוידט משוגע געוואָרען און איז געשטאָרבען אויף אַ קייט אין „הקדש“.

— משוגע געוואָרען ? ווי אַזוי און פֿון וואָס ?

— זאָגען אייך גענוי ווי אַזוי, ווייס איך ניט. נאָר דאָס האָב איך געהערט פֿון דער מאַמען און פֿון שכנים, וויפֿיעל מאָל ריידענדיג צווישען זיך, אַז אָנגעהובען צומישט ווערן האָט ער זינד יאַנקאָטשקע דער פּראָ־צענטניק האָט ביי אונז אָפּגענומען מיט געוואַלט פֿאַר אַ חוב פֿון אַנדערהאַלבען רובל די צוויי גיפּסענע בילדער „משה און דער ברענענ־דיגער סנה“ און „בלק פֿיהרט אַרויף בלעמ'ן אויפֿ'ן ראש־פּעור צו שילטען די יודען“, וואָס דער טאַטע האָט זיי אַליין מיט זיינע אייגענע הענד אויסגעקלעפּט, און האָט אויף זיי כמעט זיין גאַנצען לעבען אַוועקגעלעגט.

— וואָס איז געווען דיין טאַטע ?

— אין דער יוגענד, ווייס איך, איז ער געווען אַ מלמד. ער האָט אָבער פֿון מלמדות בעקומען אַ האַרץ־פֿעהלער און האָט עס דעריבער אַוועקגעוואָרפֿען און איז געוואָרען אַ מצבה־קריטצער, וואָס פֿון דעם האָבען מיר געלעבט ביז ער איז מטושטש געוואָרען. מיט די מצבות פֿלעגט ער זיך אָבער עוסק'ן נור ביי טאָג אויפֿ'ן בית־עלמין, און גאַנצענע נעכט כמעט ביז אין רעכטען טאָג אַריין פֿלעגט ער אָפּזיצען אויף זיינע ריסונקעס.

— וואָס פֿאַר ריסונקעס זענען דאָס געווען ?

— דאָס קען איך אייך אויף ריכטיג ניט זאָגען, נאָר ווי איך פֿערשטעה איצט זענען דאָס אַפּנים געווען פֿאָרמעס צו די פֿיגורען, וואָס ער האָט גאַנץ אָפּט געמאַכט פֿון לעהם. אויב איהר ווילט קען איך אייך ווייזען דעם ערשטען ריסונאָק פֿון די צוויי גיפּס־בילדער וועלכע האָבען מיין טאַטען אַזוי אונגליקליך געמאַכט. איך האָב איהם דאָ ניט לאַנג געפֿונען, וואַלגערנדיג זיך אין מיין מאַמעס „קרבן־מנחה סדור“, און האָב איהם דאָ איצט ביי מיר אין זעקיל.

ירחמיאל'קע האָט אַרויסגעצויגען פֿון אונטער'ן באַנק זיין זעקיל, האָט איהם פֿאַנאַנדער געבונדען און אַרויסגענומען פֿון איהם כסדר : פֿריהער אַ שטיקל שוואַרץ־ברויט מיט אַ האַלבען פֿערשימעלטען קעזיל, אַ פּאָר העמדליך, אַ דריי ארבע־כנפֿות'ן און צולעצט אַ קליין פּעקיל ניט מיט גאַנץ ריינע פּאַפּיערען, וועלכע ער האָט אַוועקגעלעגט אויף זיינע קניע און האָט מיט זעהר אַ ערנסטער מינע אָנגעהובען איבער־צוקלייבען זיי איטליכס בעזונדער. צום סוף האָט ער מיר דערלאַנגט אַ היבש שטיקעל קאָרדאָן־פּאַפּיער און געזאָגט : אָט דאָס איז דאָס !

דער ריסונאָק האָט מיך זעהר ענטציקט. דאָס איז ניט געווען עפּיס גלאַט אַ ריסונאַק, נאָר אַ עכט מאַלערישעס בילד, מיט בליי־פֿעדער בעאַרבייט, וואָס מען דאַרף גאָר דערצו קיין גרויסער קינסטלער ניט זיין אַרויסצוזעהן זיינע קינסטליכע מעלות, אין איטליכס שטריכעלע איז געווען פֿול לעבען, און יעדעם פּינטעלע האָט געאָטהעמט מיט אמת...

דאָס ערשטע בילד האָט פֿאָרגעשטעלט אַ גרויסע און אַ ברייטע וויסטע אָהן אַ סוף און אָהן אַ ברעג. אינמיטען איז צו זעהען דעם גרויסען באַרג חורב, וואָס זיין שפּיטץ ריהרט כמעט אָן דעם הימעל. ביי דער זייט פֿון באַרג שטעהט אַ הויכער דאָרנבוים אין אַ גאַנצען ים פֿון פֿייער און רויך ; ער ברענט און ווערט ניט קלענער אפילו אויף אַ האָר. פֿון ווייטען שטעהט משה פֿול בעוואונדערונג און הייליגער מורא איבער דער געטליכער געשטאַלט און פֿערשטעלט מיט די הענד זיין געזיכט. טיעף אַראָפּ איז צו זעהען אַ טשערעדע שאָף ליעגט צושפּרייט איבער דעם גאַנצען געגענד און גריזעט גראָז...

דאָס צווייטע בילד האָט אויך בעוויזען אַ באַרג אין דער מדבר, אויף וועלכען עס זענען אויפֿגעריכטעט זיעבען מזבחות, איינער פֿון זיי רויכערט זיך, און נעבען זיי געהען אַרום מיט געפּענטעטע פּים עטליכע אָקסען אין דער געזעלשאַפֿט פֿון איניגע באַראַנעס. דער וואָס שטעהט אויף דעם באַרג זעהט פֿון איין זייט די מואָבישע שטאָדט שטים און פֿון דער אַנדערער זייט דעם יודישען לאַגער. בלק אויסגעפּוצט אין זיין קייזערליכען נאַציאָנאַל־קאָסטיום שטעהט פֿערבראָכען די הענד און זיינע אויגען שיעסען פֿונקען פֿייער אויף בלעמ'ן, וועלכער ווייזט איהם מיט איין האַנד אויף די יודישע געצעלטען און די אַנדערע האַנד האַלט ער אויף זיין מויל צום צייכען, אַז ער קען ניט אַרויסרעדען דאָס צוליעב וואָס מען האָט איהם אַהער אַראָפּגעבראַכט. (פֿאָרטזעצונג קומט.)

ש. ל. ציטראָן.

אַ גרים צו ציון.

(געווידמעט דעם בעריהמטען חובב־ציון מיין פֿריינד פּראָפֿ. ד"ר ריטשארד גאָטטהייל).

פֿיעל פֿרייד צו דיר, דו הייליג ציון!
פֿון גלות רופֿט דיר צו דיין קינד —
דיין זומער קומט, וועסט ווידער בליהען
אין דרויסען וועהט אַ לינדער ווינד.

הער אויף צו קלאָגען, ליעבע מוטער,
אַ זעה, דיין הילף איז גאָר ניט ווייט —
ער קומט, דיין ליעבסטער קומט, דער גוטער!
און ברענגט צוריק דיין ערשטע צייט.

גענוג אין עלענדקייט צו דרימלען,
דאָס גליק בעטרעט צוריק דיין שוועל—
אָט טאָגט עס אויף אין דיינע הימלען
דיין יוגענד־זון ערשיינט דיר העל.

און די וואָס זענען לאַנג פֿערגאַנגען
אין אַלע עקען פֿון דער וועלט,

זיי קומען ווידער מיט געזאנגען,
אונ מאכען לוסטיג דיין געצעלט.

דיין טעמפעל ווערט א ניי בעלעבטער,
אונ דיינע חורבות ווערען גאנץ —
דיין שענע קרוין, דיין גאלדנער סצעפטער
בעקומען ווידער זייער גלאנץ.

און דיין פערשמאכטע ערד וועט גרינען,
און בליהען דיין פערדארטער בוים —
און דיין געליבטער וועט געפינען
אין דיר צוריק זיין ערשטען טרוים.

און דו וועסט ווידער זיין די שענהייט
פון גאלדנעם מזרח ווי אמאל,
און וואהרע ליעבע גאטעס איינהייט
וועט ווידער קלינגען אין דיין קול.

און ווידער וועט אין דיר זיך שפיגלען
דיין איין־און־איינציגער — דיין גאט!
און ווידער וועט זיין קוש ער זיעגלען
אויף דיר, דו וואונדער־שענע שטאדט.

וועסט מעהר נישט הייסען די עגונה
און די פערלאזענע, א, ניין! —
א טרייסט דיך, טרייסט דיך, האב אמונה,
ער קומט — דו בלייבסט נישט מעהר אליין.

מאררים ראזענפעלד.

נייע ביכער.

די העלדען פון ירושלים. א היסטאָרישער ראמאן נאך דניאל מאררא: צעוו. בעארבייטעט דורך מ. נ. פרייד, הערויסגעגעבען פון מ. ספעקטאר, ווארשא תרנ"ט.

פאר וואס דאס בוך טראגט אויף זיך דעם נאמען „היסטאָרי־שער ראמאן" איז שווער צו פערשטעהן. ס'איז אפילו אריינגעמישט דארט אביסעל בירעניקה, די שוועסטער פון אגריפוס דעם צווייטען, נאר די ראמאנטישע זייט פערנעהמט גאר א קליין ארט, ווי א ביי־זאך וואס געהער ווינציג זיך אן מיט'ן עיקר, און דערפאר קומט נאך נישט עס זאל הייסען „היסטאָרישער ראמאן". און באמת האט דער מחבר אליין אנגערופען זיין ווערק פשוט היסטאָרישע ערצעהלונג, נאר דער יודישער איבערזעטצער אדער דער הערויסגעבער האט משנה־השם געווען, אפשר פאר א סגולה צו עפים...

אלס היסטאָרישע ערצעהלונג, וואו די וואונדערליכע גבורות פון די יודישע העלדען אין דער צייט פון חורבן־בית־שני זענען בעשריע־בען אויספיהרליך און מיט ליעבע, איז דאס בוך געוויס זעהר ניטצ־ליך פאר די יודישע לעזער, וואס וויסען בכלל כמעט גאר נישט פון זייערע העלדען. אמת, די „הויפט־העלדען" פונ'ם ערצעהלונג קומען ארויס נישט אזוי ריכטיג געשילדערט. יוסיפון, למשל, „דער געלער", ווי ער ווערט אנגערופען אינ'ם ערצעהלונג, דער געוויסער פעלדהער פונ'ם פעסטונג יודפת, אנשטאט דעם וואס אנדערע מאהלען איהם שוין צופיעל מיט שווארצע פארבען און לעגען אויף איהם ארויף די שווערסטע חטאים, — ווערט ער דא פארגעשטעלט ווי דער גרעסטער גבור און פאטריאט. אויך בירעניקה, די „העלדין" פונ'ם „ראמאן", קומט ארויס שוין צופיעל בלייך און די אינערליכע פסיכולאָגיע איהרע איז ערטעהווייז גאר נישט ריכטיג. שטארק משונה קומט אויך אויס דער „פראַצענטניק" ברנבה בן יהושע, א הייסער יודישער פאטריאט וואס לייעט זיין גאלד דעם רוימישען פעלדהער צו פיהרען די מלחמה אקעגען די יודען...

דער איבערזעצער אדער „בעארבייטער" ה' פרייד האט אין איינינע ערטער געוויסט וואו צו פערקירצען פאר די יודישע לעזער, בעזאנדערס סאלאפיל'ס טענות און שמיעסען. דאס איבערזעצונג בכלל לעזט זיך נישט שווער. נאר עס האט אביסעל דעם הסרון וואס דאס רוב אונזערע איבערזעצונגען אין זשארגאן: אין פיעל ערטער צופיעל געקינצעלט, צופיעל ווערטער פון אנדערע שפראכען, פון דייטש, פון רוסיש, אנ־שטאט צו שרייבען פראסט יודיש, אהן חכמות. דערפאר איז אין איי־ניגע שטעלען צופיעל „יודיש", דארט וואו עס פאסט גאר נישט. בירעניקה, א שטייגער, זאגט צו טיטוס'ן: „ערשט וועט זיין לעצט און אחרון—כהן", אדער ברנבה זאגט בירעניקה'ן: „איך בין, לא עלינו, א פראצענטניק" און דעסטגלייכען.—אדער נעהמט גאר איין אנדער ארט: א געפאנגענעם יודען קאסטאבארען קרייציגט א רוימישער סאלדאט און די צוועקעס זענען שוין אריין טיעף אין זיין רעכטער האנד—„דעמאלט אבער הויבט זיך פון העלער הויט קאסטאבארס לינקע האנד און גיבט א פאטש דעם רוימישען סאלדאט". „פון דער העלער הויט" איז געוויס זעהר א שיינע זשארגאנישע פראזע, נאר ווי קומט זי אהער טאקי גאר פון דער העלער הויט?

איינינע שטעלען זענען גלאט נישט ריכטיג געשריעבען, איך מיין נישט אקעגען דעם דקדוק (וואו האט זשארגאן, מישטיינס געזאגט, א דקדוק?), נאר אקעגען דער פשוט'ער לאגיקע *). נעהמט, למשל, גאר די ערשטע פראזע: „גלייך ווי א גוסס מיט'ן לעבען האט זיך דאס קעניגרייך פון יהודה געראנגעלט מיט זיין עקזיסטענץ" — א גוסס, ווייסט יעדער, ראנגעלט זיך נישט מיט'ן לעבען נאר מיט'ן טויט; דעס־גלייכען האט זיך דאס קעניגרייך פון יהודה נישט געראנגעלט מיט נאר פאר זיין עקסיסטענץ.

צו'ם סוף רעכען איך פאר נייטיג אויפמערקזאם מאכען אויף די דרוק־גרייזען, מיט וועלכע דאס בוך איז פול. עס ווייזט אויס אז דער הערויסגעבער האט זיך אינגאנצען פערלאזט אויף דעם יושר פונ'ם געוויסען „הבחור־הזעטצער", און ווי אזוי יענער פיינער בחור האט גע־זעטצט אזוי האט מען געדריקט און קיין מגיה האט זיך גאר נישט צוגעריהרט... און אזוי געהט ארויס א יודיש ווערק נישט פון א מין מוכר־ספרים'יל, וואס האט מיט ליטעראטור קיין שום שייכות, נאר פון ספעקטאר'ן, אליין א בעוואוסטער יודישער שרייבער! בת־קול.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. = דאס וויענער אקציאנסקאמיטע האט געשיקט איין ער-קלערונג צו דעם ציוניסטישען בלאט „די וועלט" וועגען דעם וואס מאנכע פרומע יודען מיינען אז דער ציוניזם וויל טהון אזעלכע זאכען וואס זענען קעגען דער יודישער רעליגיאן. די ערקלערונג דערמאנט אין דעם וואס ד"ר הערצל האט געזאגט צום סוף פון דעם ערשטען קאנגרעס: „איך בין מבטיח אז דער ציוניזם האט נישט בדעה עטוואס צו טהון וואס איז קעגען דער רעליגיעזער איבער-צייגונג פון וועלכער ס'איז פארטיי אין יודענטהום". זי דערמאנט אויך די ווערטער וואס ד"ר גאסטער האט געזאגט אויף דעם צווייטען קאנגרעס: „דער ציוניזם מוז צופרידענשטעללען אלע רעליגיעזע פארטייען אין יודענטהום א. ז. וו." דער ציוניזם וואס וויל אויך העבען די יודישע קולטור קען נישט נאכגעבען איין פארטיי מעהר ווי דער אנדערער. נאר אזוי ווי דער בעריכט פון דער קולטורקאמיסיאן האט בעוויזען אז די וויכטיגסטע קולטור-ארבייט איז איצט פערברייטען די העברעישע שפראך, האט זי אין וויען געגרינדעט א העברעישען שפראכפעראיין וועלכער וויל מיט אלע מיטלען ארבייטען צו פערברייטען העברעישע שפראך און יודישע היסטאריע. די תקנות פון דעם שפראכפעראיין זענען שוין בעוויליגט, יעדער וואס וויל זיין א חבר צו איהם צאהלט וועניג-סטענס $^1/_2$ פלארין יעהרליך און מוז זיין נאמען בעקאנטמאכען בריעפליך צו ד"ר לעאפאלד כהן וויען. די קולטורקאמיסיאן האט געפועלט ביים אקציאנס-קאמיטע צו שטיצען די ביבליאטעק „מדרש אברבנאל" אין ירושלים, וואס איז געגרינדעט געווארען פון ד"ר חזנאוויץ. דאס קאמיטע האט בעוויליגט 300 רובל.

= אין אונגארן האט מען ביז איצט גאר נישט געהערט פון ציוניזם און אז מען קען אין דעם לאנד וואס האט אליין אזוי פיעל אייגענעם וויין אויך בעציהען וויין פון ארץ-ישראל, דאס איז שוין קיינעם נישט אין זינען געקימען. פאר פסה האט מען אין פעסט געמאכט א פראבע און בעצויגען וויין און קאניאק און אונגארישע צייטונגען קענען זיך גאר נישט גענוג אייסלויבען דעם וויין ווי גוט ער איז. זיי בעהויפטען אז לויט ווי דער וויין איז גיט אין טעם און לויט

---

*) גאר נישט ריכטיג, דאס הייסט פשוט פאלש, איז דאס „איבערזעצען" קסערקס אויף כורש, מדי אויף מדין, אדער „ארך אפים ורב חסד — דער גוטער און בייזער גאט" א. ד. ג.

דער צאל פון פרעמדען ווײן איז טהייער, איז דער ארץ-ישראל-ווײן גאר במקח השוה און יעדער יוד קען זיך פערגינען ארץ-ישראל-ווײן אויף פסח צו קויפען.

= די באראנעסע הירש ווערט נישט מיד געבענדיג. פאר אפאר טעג האט זי געשענקט 40,000 פל. פיר דען פעראיין „פעריענהיים" אין וויען וועלכער האט דעם צוועק צו שיקען ארומע שוואכע שולקינדער אויף פרישע לופט אין די זומער-צייט. די באראנעסע האט שוין זייט עטליכע יאהרען בעוויליגט אז א ערך פון 200 קינדער האלטען זיך אויף אין איהר שלאם ראססיטץ ביי ברין (מעהרען) און מיט דער איצטיגער נדבה האט זי דעם פעראיין געגעבען א שטארקע שטיצע ער זאל קענען זארגען פיר דיא ארומע שולקינדער. — אויך אין פעסט האט די באראנעסע בעוויליגט א שטיצע אויף צו בויען א הויז פיר יודישע יתומות צוזאמען מיט א שולע פיר יודישע לעהרערינס. דאס געביידע וועט קאסטען $^1/_4$ מיליאן גולדען.

= די יודישע אסימילאנטען פון מעהרען ווייסען שוין גאר נישט וואס צו טהון אבי נושא-חן צו זיין, אפילו — ביי ד"ר לועגער דעם המן פון וויען. אין ברין, די הויפטשטאדט פון מעהרען איז דא א יודישער לאנדעספאנד פון מעהר ווי א מיליאן גילדען. און אזוי ווי ד"ר לועגער איז נעביך געווען אין פערלעגענהייט און האט נישט געקענט בעקומען קיין געלד פיר די נייע איינ-ריכטונג פון גאז-בעלייכטונג ביז א בערלינער באנק האט זיך אויף איהם מרחם געווען, האבען מעהרישע יודען בעוויזען אז זיי ארט גאר ווייניג וואס דער וויענער המן טהוט די יודען אין עסטרייך אן אזעלכע צרות אין זיי האבען פון דעם מעהרישען לאנדעספאנד, פאר אמת'ן יודיש בלוט. וואס וואלט בעדארפט דיענען נור פיר יודישע צוועקע, געקויפט אקציעס פיר 10,000 פון דער וויענער גאז-אנלייהע. אזוי קישט מען די רוט וואט שלאגט!...

*

רוסלאנד = פאר עטליכע וואכען האט די חברה „מפיצי-השכלה" געמאכט א באל מיט א פארשטעלונג אין איינעם פון פעטערבורגער זאלאנען. דער באל האט געבראכט קרוב צו צוויי טויזענד רובעל, און דאס וועט געה אויף שולען פאר קינדער וואס הייבען ערשט אן צו לערנען.

= די חברה „מפיצי-השכלה" האט אפגעדרוקט אין צייטונגען א צירקו-ליאר, אדער א מודעה, בזה-הלשון; „אינ'ם פערלויף פון די 35 יאהר וואס די חברה עקזעסטירט, האט זי אויסגעגעבען גרויסע סוממען געלט, צו שטיצען יונגע לייט וואס בילדען זיך.

„הונדערטער יודישע יונגע לייט, וועלכע האבען זיך געלערנט אין די העכערע שולען (אוניווערזיטעטען און פאליטעכניקים) און די מיטעל-שולען (גימנאזיעם און רעאלנע) האבען געקריגען שטיצע פון דער חברה, וועלכע האט פאר זיי געצאהלט שכר-למוד אדער זיי געגעבען יעדען חודש צום לעבען, און זעהר אפט איז דאס געווען די איינציגע שטיצע פאר די יונגע לייט, אז זיי זאלען קענען זיך בילדען און ווערען מענשען.

„מייסטענס, די וואס האבען בעקומען הילף פון דער חברה, האבען ארויסגעגעבען א צעטעל, אז דאס געלט וועלען זיי שפעטער אפגעבען צוריק, ווען זיי וועט נור מעגליך זיין. און אויסער די פארמאלנע צעטלען, איז דאך גלאט על פי יושר א הייליגער חוב אויף זיי, אפגעבען דאס געלט וואס זיי האבען גענימען פון דער חברה'ס ארימער קאססע, כדי די חברה זאל קענען שטיצען פרישע מענשען, נייע דורות, און העלפען די יונגע קינדער וואס מוזען גיהן עפים לערנען אין שולעס.

„האבענדיג זעהר א ארימע קאסע קען די חברה ניט העלפען די יונגע קינדער וואס דארפען לערנען. לויט גענויע ידיעות, געפינען זיך איצט ביי יודען קרוב צו 400,500 קינדער, וואס געהען ניט אין שולע און האבען ניט קיין ביכער צום לערנען. די חברה שטרעבט, צו פערשפרייטען בילדונג צווישען יודען זוי ווייט מעגליך. זי האפט אז אלע יודען וועלען איהר מיטהעלפען. בעזאנדערס אבער יענע יונגע לייט, וועלכע זענען א מאל אליין געשטיצט געווארען דורך דער חברה. דער קאמיטעט איז זיכער, אז די אלע וואס קענען בעצאהלען זייער אלטען, הייליגען חוב, וועלען זיך אפרופען און געוויס בעצאהלען. דאס געלט קען מען שיקען, סיי אין גאנצען סיי ביסלעכווייז, אויף דעם אדרעס פון קאמיטעט: ס' פעטערבורג, זאמיאטין פער. N. 4".

ס'איז געוויס א הייליגער חוב א יף די אלע דאקטוירים, ארוואקאטען און אנדערע „געענדיגטע", וואס האבען א מאל נור דורך דער הילף פון קאמיטעט געקענט לערנען און יעצט געהט זיי גאנץ גוט — אפגעבען דאס גענומענע געלט דער חברה, זי זאל פאר דעם קענען שטיצען אנדערע.

— דער קאוונער ראבינער ה' שניטקינד האט פארגעלעגט פאר זיינע חברים, ד"ה פאר אונזערע „קאזיאנע-ראבינער", א פראיעקט, זיי זאלען מאכען א חברה שטיצען איינער דעם אנדערען. מיר ווילען דא איבערדרוקען ה' שניטקינד'ס רייד. וועלכע שילדערן דעם צושטאנד פון אונזערע ראבינער:

„אין דער לעצטער צייט בעמערקט מען, אז אלע וואס האבען איין גלייכע פראפעסיע, אדער קעהרען צו איין גלייכער קלאסע, מאכען חברות, צו אונטער-האלטען און שטיצען זיך, ניט נור איצט, אבער אויך אויף שפעטער. אין איניגע ערטער, למשל, האבען יודישע לעהרער געמאכט אזעלכע חברות. אפילו די מענשען וואס דינען אין פעטערבורגער יודישער געמיינדע סטארען זיך אויך איצט צו פארלעגען א קאסע, האבען א חילף אויף דער עלטער. נאר די ראבינער אליין האבען ביז איצט נאך גאר ניט געטהון, וועהרענד ס'איז גאר ניטא זייער גלייכען מענשען, וואס זאלען זיין אזוי ווענינג פערזארגט פון א אומגליק ווי די ראבינער. דאס רוב לעבען זיי אין גרויס דחקות און קענען ניט אפשפארען אויף שפעטער. מיט וואס זענען זיי אלזא פארזארגט אויף דער עלטער, ווען זיי קענען שוין ניט ארבייטען? אדער וואס זאלען זיי טהון, ווען דורך עפעס א אינטריגע, בלייבען זיי פלוצלינג אהן א שטעלע און אהן מיטעל צום לעבען?"

דארום ראטה ה' שניטקינד, די ראבינער זאלען זיך מאכען א קאסע, וואו יעדער זאל צאהלען א געוויסע סומע געלט, און אז איינעם וועט טרעפען א אונגליק ער וועט בלייבען אהן א שטעלע. אדער קראנק ווערען, אדער אויף דער עלטער, זאל איהם די קאסע שטיצען.

— דער סענאט האט ערקלערט, אז דער זאקאן פון 29 דעקאבער 1887 פארביט ניט יודען זיך אריבערציהען פון איין קרעטשמע אין דער אנדערער, אפילו ווען די קרעטשמעס געהערן צו צוויי בעלי-בתים און זענען גאנץ ווייט איינע פון דער אנדערע, אבי נור זיי זיינען פון דעם אייגענעם דארף. דער פאל איז פארגעקומען אין וויטעבסקער גובערניע מיט דעם יודען הירש שאליט, וועלכער האט אין יאהר 1890 זיך אריבערגעצויגען פון דער קרעטשמע „פרודאק" זוימיאנער וואלאסט, אין א אנדער קרעטשמע פון דעם אייגענעם וואלאסט- נור אפגעטרעטען עטליכע ווערסט. דער גובערנאטאר האט געהייסען שאליט'ן ארויסזעטצען פון דער נייער קרעטשמע, ווייל ער האט דאס בעטראכט ווי א בעזונדער דערפיל, און יודען איז דאך ניט ערלויבט צו בעזעצען זיך אויפ'ס ניי אין א דארף. דער סענאט האט אבער ערקלערט, אז ווי באלד די צוויי קרעטשמעס קעהרען צו איין דארפס-קהלה מעג דער יוד דארט זיך בעזעצען גאנץ פריי.

— לויט ווי קיעווער צייטונגען שרייבען, איז אנפאנגס היינטיגס יאהר געווען אין קיעוו „קופצעס": ערשטער גילדיע: 17 קריסטען, 339 יודען; צווייטער גילדיע: 317 קריסטען, 44 יודען. צייגניסע צום האנדלען האבען אויס-געקויפט: פון ערשטער קלאס 17 קריסטען, 378 יודען; פון צווייטער קלאס שוין פארקעהרט, צו 31 קריסטען, 54 יודען. די ריכטיגע סבה, פאר וואס זענען אין קיעוו אזוי פיעל יודישע קופצעס I גילדע איז, ווייל פיעל וואס לויט זייערע געשעפטען וואלטען זיי בעדארפט זיין פון צווייטער גילדיע, בעצאהלען עקסטרע מעהר, כדי זיי זאלען מעגען וואהנען אין קיעוו און אין אנדערע שטעדט אויסער דער „טשערטא".

— אין דער לעצטער זיצונג פון דער לעהר-קאמיסיע ביי דער חברה „מפיצי השכלה", האט מען געקלערט דאריבער, ווי אזוי די חברה זאל ארויס-געבען ביכער, וועלכע די קינדער אין די שולען און איבערהויפט דאס פאלק זאל זיי לעזען. די קאמיסיע האט בעשטימט, ארויסגעבען איבערזעצונגען פון דייטשער שפראכע, ערצעהלונגען פון יודישען לעבען, בעשרייבונג פון יודישע גרויסע לייט. גאר צום ערשטען וועט די חברה אפדרוקען צוויי ערצעהלונגען פון דער פוילישער שרייבערין ארזשעשקא, איין ערצעהלונג פון בעריהמטען יודישען שרייבער פיליפזאהן און איין לעבענסבעשרייבונג.

— אין אקערמאן א'ז געגרינדעט געווארען א חברה צו שטיצען ארימע לייט. דער אוסטאיו פון דער חברה איז שוין בעשטעטיגט געווארען דורך דער רעגירונג.

— דעם 26 מאי ווערט הונדערט יאהר, צייט דער רוסישער בעריהמטער דיכטער פושקין איז געבוירען געווארען. אין גאנץ רוסלאנד מאכט מען גרויסע הכנות צום יובילעאום. אין יעקאטערינאסלאווער תלמוד-תורה האבען די פיהרער אויסגעקליבען א קאמיסיע, אז זי זאל בעטראכטען, ווי אזוי די תלמוד-תורה זאל אויך נעהמען א חלק אין יום-טוב. מען וועט די קינדער טהיילען ביכלעך מיט דער בעשרייבונג פון דעם רוסישען דיכטער, מען וועט מאכען עפעס א פארלעזונג פאר די קינדער.

— ווארשאווער געמיינדע וועט האבען הכנס'ת היינטיגס יאהר לערך 218,113 רובעל און הוצאות לערך 217,823 רובעל. די הכנסות זענען פון עטאט, נדבות, פראצענטען פון פאפירען א. ד. ג. די הוצאות זענען אויף אויס-האלטען די שפיטאלען, שולען, שטיצען ארימע לייט, געבען פענסיע די בעאמטע א. ד. ג.

= רילסקער פאלק, וועלכער שטעהט אין אסטראה (וואלינער גובערניע), האט דען 21 יאנוואר געמאכט א באל לכבוד דעם פאלקאוואי דאקטאר יעקב שור, וועלכער האט בעקומען א שטעלע אין א אנדער פאלק און זיך געמוזט שיידען פון זיינע אלטע בעקאנטע. דער ה' שור איז געווען געליבט און געשעצט ביי'ם גאנצען פאלק דורך זיין חאראקטער און פלייסיגקייט, און די אלע אפיצירען האבען ביים באל שטארק בעדויערט וואס זיי מוזען זיך שיידען פון זייער חבר.

— אין קישינעווער אקרוזני סוד איז פארגעקומען דען 10 פעבראל א פראצעס צווישען דעם רב פון שטאדט ר' זלמן פרייגער און צוויי סוחרים, וועלכע האבען דעם רב בעליידיגט און געשריבען אויף איהם אז ער האט פאר עטליכע יאהרען געאסר'ט פסח'דיגען בראנפען און נאכדעם געוואלט 300 רובעל אראפנעהמען דעם איסור. ביז 30 עדות זענען געשטאנען, און עס האט זיך אויסגעוויזען, אז די געשיכטע איז אויסגעטראכט. די ריכטער האבען געפסקנט, די צוויי בעליידיגער זאלען זיצען 7 טאג אין תפיסה.

— דען 4 מארט איז געשטארבען אין ניצא דער לאדזער מיליאנער מארקוס זילבערשטיין, אלט 61 יאהר. ער איז געווען א גרויסער פאבריקאנט, פארשטעהער פון א גרויס אקציען-געזעלשאפט. ער האט איבערגעלאזט פיעל מיליאנען און זעהר א גוטען נאמען. ווען ס'איז געווען די חלירע פאר אייניגע יאהרען אין לאדז, האט ער געבויט פאר 40,000 רובעל א פריוט פאר יודישע יתומים. 10,000 רובעל האט ער געגעבען אויף דער נייער האנדעלסשולע. אלע יאהר, זומער, פלעגט ער ארויסשיקען עטליכע הונדערט יודישע ארימע קינדער אין זומער וואהנונגען.

— אין דער נייער האנדעלסשולע וואס איז געעפינט געווארען אין זגערשז (ניט ווייט פון לאדז) נעהמט מען אריין יודישע שילער אהן א שום בעגרענצונג און איצט זענען דארט 70 פראצענט יודען. אויך איז בעשטעלט געווארען א יודישער רעליגיאן-לעהרער.

— אין וויען איז ניט לאנג געשטארבען א גרויסער גביר אליעזר האפשניידער פון קרים. וועגען דעם גביר ווערט ערצעהלט אזא מין געשיכטע: אמאל איז דער דאזיגער עושר געווען א גרויסער ארומאן. פיעל אלטע לייט אין יאלטע געדענקען נאך, ווי „לייזער" איז געזעסען אין מארק אונטער'ן בלויזען הימעל און געלאטעט אלטע קליידער. פלוצלינג האט איהם אשיין געגעבען דער ליכטיגער מזל און דער ארימער שניידער איז בעגליקט געווארען. דאס איז גע-שעהן מיט א יאהר דרייסיג צוריק. דאמאלס איז דער זעליגער קייזער אלעקסאנדער II געקומען פון ליוואדיע אין יאלטע. ארויסגעהענדיג פון קארעטע האט זיך דעם קייזערס סורדוט פארטשעפט און ס'האט זיך ביי איהם אפגעריסען א קנאפ. דער קייזער האט אויסגעגלייכט דעם סורדוט און שוין געוואלט אריינגעהן אין גארטען פון גראף מארדווינאוו. מיט אמאל איז, ווי פון דער ערד, אויסגעוואקסען א ארימער יוד, געשווינד ארונטערגעקראכען אונטער'ן קארעטע, ארויסגעשלעפט דעם אבגעריסענעם קנאפ, נאכגעלאפען דעם קייזער און געבעטען, ערלויבען איהם צונעהען דעם קנאפ. דעם קייזער איז געפעלען דעם יודענ'ס איינפאל און ער האט ערלויבט. דער שניידער האט געשיקט צוגענעהט, אריינגעשטעקט די נאדעל-פאדעם צוריק אין לאץ פון בגד און שוין געוואלט אוועק געהן. אבער דער קייזער האט איהם אבגעהאלטען:

„וואהין? און פאר דער ארבייט?"

„דאנק אונטערטעניגסט, אייערע קייזערליכע ערהאבענהייט! איך בין יעצט אזוי גליקליך אז איך פערלאנג קיין שום זאך ניט. סיידען אפשר..."

„נו, וואס?"

„א שי[illegible] — מיין איך — אייערע מאיעסטעט"

„וועלכע שילד?"

„ס'הייסט, אז אויף איהר זאל שטעהן געשריבען: „לייזער חיימאוויטש האפשניידער, שניידער פון זיין קייזערליכע מאיעסטעט". מעהר פערלאנג איך גאר ניט.

דער קייזער האט פערשטאנען זיין כונה, זיך צולאכט און ערלויבט אזא שילד. א פאר וואכען שפעטער איז אויף איינעם פון די הייזער אין יאלטא אויס-געוואקסען א שילד מיט גרויסע ווערטער: „גייע געעפנעטע שניידעריי פון זיינער קייזערליכען מאיעסטעטס שניידער לאזאר האפשניידער", און דער סוף איז געווען אז דער קנעפיל-צונעהער האט איבערגעלאזען א ירושה פון עטליכע מיליאן רובעל!

— אין אדעסער פאלאטע איז געווען א אינטערעסאנטער משפט וועגען א חליצה, די געשיכטע איז אזוי געווען: פאר 6 יאהר איז איינער פאסטין גע-שטארבען און האט איבערגעלאזט א יונגע ווייב אהן קינדער, און לויט אונזער דת האט זי געדארפט נעהמען חליצה פון איהר שוואגער, דעם מאנ'ס ברודער. דער שוואגער האט אבער איהר ניט געוואלט געבען קיין חליצה, ווייל ער האט דאס גערעכענט פאר א בזיון פאר זיך. האט די אלמנה איהם אנגעקלאגט און פערלאנגט איינס פון די צוויי: אדער ער זאל איהר בעפרייען, זי זאל קענען חתונה האבען מיט איין אנדער מאן, אדער ער זאל איהר געבען 10 רובעל א חודש, זי זאל האבען פון וואס צו לעבען. אין אקרוזני-סוד האט די פרוי פארשפיעלט און זי האט אנגעגעבען אין פאלאטע. די פאלאטע האט געפרעגט ביי אדעסער רבנים וואס איז דער ענין פון חליצה. די רבנים האבען ערקלערט דעם גאנצען ענין און געזאגט אז לויט יודישען דת, וויבאלד דער שוואגער וויל זיין שוועגערין ניט געבען חליצה און דאדורך קען זי ניט חתונה האבען מיט איין אנדער מאן, מוז ער איהר געבען אויף חיונה. אזוי איז אויך געווען די מיינונג פון דעם קאמיטעט רבנים וואס דער מיניסטער האט צונויפגערופען אין פעטער-בורג. — די פאלאטא האט סקאסירט דעם פסק פון אקרוזני-סוד און האט צו-געפסקנט, אז דער שוואגער מוז אויסהאלטען זיין שוועגערין, אז ניט, זאל ער איהר געבען חליצה.

*

דייטשלאנד. = אין דרום-דייטשלאנד איז דא איין ערציעהונג-אינשטיטוט פיר יודישע קינדער וואס לערנען דארט פערשידענע מלאכות, איבערהויפט ערד-ארבייט און גערטנעריי. דאס אינשטיטוט איז געעפענט געווארען אין יאהר 1892 מיט 9 תלמידים און האט שוין איצט 83 תלמידים. 29 יונגע לייט וואס האבען דארט אויסגעלערנט האבען שוין גוטע שטעלעס און זענען געווארען זעלבסטשטענדיגע מענשען. דורך די ארבייט פון דעם יונגען ראבינער ד"ר פינקעל אין ברעסלוי האט זיך דארט געגרינדעט א קאמיטעט פון די גרעסטע לייט וואס וויל אצינד דאס אינשטיטוט פערגרעסערן, כדי עס זאלען קענען נאך מעהר יונגלעך אויפגענומען ווערען.

= אם 5 מערץ איז געווען אין פראנקפורט א אסיפה פון דעם קאטאלישען דייטשען פעראיין פון דעם הייליגען לאנד, וואו דער גייסטליכער שמיד, וועלכער האט פערטרעטען די דייטשע קאטאליקען ביים בעזוך פון דייטשען קייסער אין ארץ-ישראל, האט געגעבען בעריכט איבער די פערהעלטניסע אין ארץ-ישראל. אין זיין רעדע האט ער אזוי געזאגט: „איבעראל געפונען זיך בליהענדיגע קאלאניעס וואס אין זיי ארבייטען יודען פלייסיג ערד-ארבייט, האדיוועון בהמות און נאך אנדערע ניצליכע ארבייטען. אין די יודישע שולען לערנט מען אלע שפראכען, אם מייסטען אבער העברעיש און אין די גאסען פון ירושלים קען מען הערען רעדען נישט נור זשארגאן און פראנצעזיש, נאר אויך העברעיש. מען מוז מודה זיין אז די יודען אין ארץ-ישראל צייכנען זיך אויך אויס מיט זייער קלוגהייט און טיכטיגען געשעפטסגייסט". אין דער גענעראלפערזאמלונג האט זיך געוויזען אז דער פעראיין האט דאס יאהר געזאמעלט א ערך פון 200,000 מארק. ווי ווייניג איז אקעגען דעם דאס וואס די רייכע יודען אין דייטשלאנד טהון פאר זייערע ברידער אין ארץ-ישראל!

= צוויי גרויסע מענער זענען אין דער לעצטער צייט געשטארבען אין בערלין: דער בעקאנטער ליבעראלער דעפוטירטער באמבערגער וואס האט זיך כל ימיו ארומגעשלאגען מיט ביסמארק'ן וועלכער האט איהם שטארק געגעבען צו פיהלען אז ער איז א יוד און איהם צו ליעב האט ער געמאכט דעם אנטיסעמיטיזם. דער צווייטער איז דער בעריהמטער פראפעסאר שטיינ-טאל, וועלכער איז געווען איינער פון די גרעסטע חכמים אין דער וועלט און האט מיט זיינע ספרים געבראכט כבוד נישט נור פיר די וויסענשאפט נאר פיר דאס גאנצע יודישע פאלק.

*

ענגלאנד. = אין אגרויסער אספה אין לאנדאן האט סיר פראנציז מאנטעפיארע א רעדע געהאלטען איבער ציוניזם. ער האט געזאגט אז ער מוז זיך אויסרערען איבער דער יודישער קאלאניאלבאנק וואס מאנכע ארבייטען קעגען איהר. ער אליין האט זיך זעהר שטארק בעשעפטיגט מיט דורכשטודירען די שטאטוטען פון דער באנק און ער האט זיך איבערצייגט, אז זי האט א געזונדע געשעפטליכע גרונדלאגע, ווייל זי ווערט נישט געגרינדעט פון יודען וואס האבען זיך ליעב אפצוגעבען מיט געפעהרליכע שפעקולאציעס אויף דער בערזע. און חאטש די באנק וויל טהון גוטס פיר דאס יודישע פאלק, מיינט מאנטעפיארע, אז זי וועט זיין א אונטערנעהמען וואס וועט פיעל רוה ברענגען. ער אליין איז ענטשלאסען אקציאנער פון דער באנק צו זיין און ער האפט אז יעדער גוטער יוד וועט דאס זעלבע טהון.

= אויפ'ן אינזעל ציפערן וואס געהער צו ענגלאנד האבען די יודען פולע פרייהייטען. ס'איז דארט דא א יודישער פאליציי-אינשפעקטאר מיט דעם טיטול „הויפטמאן", ער הייסט פויל בלאטנער און וואהנט דארט זייט 22 יאהר. א צייט לאנג איז ער געווען דער איינציגער יוד אויפ'ן אינזעל. פאר זיינע גרויסע פעהיגקייטען און זיינע קענטניסע האט ער גרויס כבוד דערלאנגט. ער איז זעהר א גוטער יוד וואס איז תמיד שטאלץ מיט דעם יודישקייט. ווען די גאליצישע קאלאניסטען, וואס די טארנאיווער חברה „אהבת ציון" האט אוועקגעשיקט, זענען געווען אויפ'ן וועג האט ער זיי גרויסע טובות געטהון.

*

פראנקרייך. = אין דרייפוס-משפט איז דערווייל שטיל און רוהיג די אקטען זענען איבערגעגעבען געווארען דעם סענאט פון פעראייניגטען קאסא-ציאנסהאף און ווי ס'הייסט וועט די פערהאנדלונג איבער דער רעוויזיאן ערשט זיין אם 13 אפריל,— און עסטערהאזי, דאס חשוב בחור'ל פון גענעראלשטאב האלט אין איין „אויסזאגען פון דעם חדר. ער דערצעהלט אין א ענגלישער צייטונג, אז אלסדינג וואס ער האט געטוהן און געזאגט איז געווען אויף בע-פעהל פון זיינע פארגעזעצטע. אמת נישט אלדינג וואס ער שרייבט וויל מען איהם גלויבען. נאר אויס אלעמען דערקענט מען אסך זאכען וואס ווייזען אויס צו זיין אמת. איבערהויפט „וואס ער דערצעהלט פון זיין פערקעהר מיט פאטי דע קלאם, מיינען אלע צייטונגען אז דאס איז אמת; והראיה אז מען האט קעגען איהם געפיהרט א אונטערזוכונג.

= זונטאג דען 19 מערץ איז געווען אין פאריס א אסיפה פון אלע חברות „חובבי ציון" וואס געהערען צו דעם פאריזער צענטראל-קאמיטע און האבען געשיקט זייער דעלעגאטען צו דער אסיפה. עס זענען דארט זעהר וויכ-טיגע זאכען בעשלאסען געווארען וואס מיר וועלען איבער זיי נאך אויספיהרליך בעריכטען.

*

אמעריקא. = אין א קליין דערפעל פון אינזעל יאמייקא האט מען ענט-דעקט, ביים גראבען, א יודיש בית-עלמין וואס פון די מצבות ווייזט אויס אז ער איז אלט 150 יאהר. אין דער געגענד ווייסט מען זיך אפילו נישט צו דערמאנען צי עס האבען דארט אמאל געוואהנט יודען, נאר דער בית-עלמין בעווייזט, אז דאס ארט האט געהאט אסך יודען. יודען זענען אריין געקומען נאך אין יאהר 1503, באלד נאכדעם ווי קאלומבוס האט ענטדעקט אמעריקא.

פֶּעלְעטאָן.

דֶער פַּאפִּירֶענֶע בְּרִיק.

(אַ בָּאבֶּע־מַעֲשֶׂה פוּן מָשִׁיחַ'ס צֵייטֶען).

(ענדע).

וֶועהֶענְדִיג
דֶעם עוֹלָמ'ס פְרֵייד,
הֶערֶענְדִיג
דִי אַלֶע רֵייד

מִיט דִי פְּלַאנֶעם
פוּנְ'ם קָהָל
שׁוֹין אוֹיף גַאנְץ
אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל,—

„—שְׁטֶעהְט, רַבּוֹתַים,
וַוארְט נָאר אוֹיס;
אַייֶער גְלִיק
אִיז טַאקִי גְרוֹיס"—

הָאט גֶעזָאגְט
מָשִׁיחַ – „יוּדֶען"
מֶעגֶען טַאקִי
זַיין צוּפְרִיעדֶען,

„הוּלְיֶען אוֹיפְ'ן
הֶעכְסְטֶען אַרְט,
וָואס זֵיי הָאבֶּען
מִיךְ דֶערְוַוארְט;

„אָבֶּער קוֹדֶם
אַלֶע זַאכֶען
דַארְף אִיךְ דָאךְ
דֶעם בְּרִיק אַייךְ מַאכֶען,

„ווִי אִיהר ווֵייסְט דָאךְ,
פוּן פַּאפִּיר;
בְּרֶענְגְט־זְשֶׁע
מַאטֶערְיַאל צוּ מִיר"...

„— וָואס ? פַּאפִּיר ?
אָח, מִיר פַארְמֶעגֶען
דָאס אֲפִילוּ
אַכְטְצֶעהְן וָועגֶען:

„הְנָאִים... גֶט...
פְּרִיחָאד־רַאסְחָאד...
יוּדֶען שְׁרַייבֶּען,
דַאנְקֶען גָאט!"

אוֹיפְ'ן שׁוּלְהוֹיף,
וואוּ אִין בְּלָאטֶע
שְׁווִימְט אַרוּם
אַ גַאנְצֶע רָאטֶע

גֶענְז און קַאטְשְׁקֶעס
טָאג און נַאכְט,
אִיז גֶעוֶוען
דֶער סְקְלַאר גֶעמַאכְט;

יוּנְגְלִיךְ, מֶעדְלִיךְ,
וַוייבֶּער, זְקֵנִים
הָאבֶּען זִיךְ
צוּוָאגְט אִינַאיינֶעם

און פַּאפִּיר
הָאט יֶעדֶער בַּאלְד
אָנְגֶעבְּרַאכְט
אַ שְׁרֶעק, אַ גְוַואלד—

סְפָרִים, בִּיכְלִיךְ,
בְּלֶעטֶער, בְּלֶעטְלִיךְ:
יוּדֶען לוֹמְדִים
נֵייעֶ פְּשְׁטְלִיךְ,

שַׁארְפֶער, טִיעפֶער—
עַל פִּי רוֹב
אוֹיף נֵיוָתָא'ס
גְרוֹיסֶען „וָאו;

אוֹיף „צְפִיחוֹת",
„אַחַשְׁתְּרָנִים",
מִיט נוֹטָרִיקוֹן
און סִמָנִים;

אוֹיף דֶעם רֶמֶז,
וָואס אִיז שַׁייךְ
צוּ דִי וֶוערְטֶער
„שְׁנֵי שָׁדַיִךְ";

דִי זְשַׁארְנָאנֶע
רָאמַאנִיסְטֶען –
גַאנְצֶע פֶּעק
פוּן אַלֶע מִיסְטֶען,

ווִי לְמָשָׁל:
אַ רָאמַאן
„דְרַיְיצֶעהְן וַויבֶּער
און אֵיין מַאנְן";

„פוּן אַ בַּת־מַלְכָּה
מִיט צְוַואנְצִיג
פֶעלְד־גַזְלָנִים
גֶעבֶּען דַאנְצִיג",

ווִי זֵיי הָאבֶּען
מִיט גֶעוַואלְד
אִין אַ גְרוֹיסֶען,
טִיעפֶען וַואלְד,

זִי פַארְפִיהְרְט
און דָארְט פַארְבָּארְגֶען
אִין אַ הֵייל,
און ווִי אוֹיף מָארְגֶען

אִיז גֶעגַאנְגֶען
דוּרְכְ'ן וַואלְד
אַ בֶּעהֶעלְפֶער
יַעֲנְקֶל שְׁפַּאלְט

(נָאךְ אַ שְׁטֶעקֶעל
צוּ דֶעם קַאנְצִיק
פַאר דִי יוּנְגְלִיךְ
מַק"ק דַאנְצִיג);

הָאט דִי בַּת־מַלְכָּה
גֶעפוּנֶען,
דִי גַזְלָנִים
אִין אַ בְּרוּנֶען

זֶעהֶער קְלוּג
אַרַיינְגֶענַארְט,
אַלֶע צְוַואנְצִיג
דָארְט פַארְשְׁפַּארְט

און אַוֶועק
בַּיי נַאכְט פַּאמֶעלִיךְ
מִיט דֶער בַּת־מַלְכָּה
צוּ'ם מֶלֶךְ;

ווִי דֶער מֶלֶךְ
הָאט בַּאלאהְנְט
דֶעם בֶּעהֶעלְפֶער,
וֶועלְכֶער וואהְנְט

אִיצְט אִין גִינְסְפְּרוּג,
הַאלְט דָארְט סְקְלַאדֶען,
פִיהְרְט גֶעשֶׁעפְטֶען,
נֶעמְט פָּאדְרַיַאדֶען...

און אַזוֹי
אוֹיף דְרַייצֶעהְן אֵייל
אַ רָאמַאן
אִין זִיעבֶּען טְהֵייל...

דִי זְשַׁארְנָאנֶע
גְרַאמֶענְקְלַייבֶּער—
שַׁארְפֶע מוֹחוֹת,
וַואזְשְׁנֶע שְׁרַייבֶּער

מִיט פַאנְטַאזִיעֶם
אַ בְּרַאנְד!—
הָאבֶּען תֵּיכֶף
אַיינְגֶעשְׁפַּאנְט

אַ פָּאר צִיעגֶען
אִין אַ שְׁלִיטֶען
מִיט אַ בְּהֵמָה
אִין דֶער מִיטֶען

און גֶעבְּרַאכְט
פַּאפִּיר אַ בַּארְג
און גֶעזָאגְט,
אַז אוֹיבּ סְ'אִיז – קַארְג,

וֶועלֶען זֵיי –
מֶע זָאל נִיט זָארְגֶען –
נָאךְ אַזוֹי פִיעל
בְּרֶענְגֶען מָארְגֶען:

שִׁירִים, מְלִיצוֹת,
וָוארְט צוּ וָוארְט
אַ'ן אַנְטִיק
צוּנוֹיפְגֶעפָּארְט,

ווִי לְמָשָׁל:
טַאטֶע,
שְׁמַאטֶע!
צִיעגֶען,
פְלִיעגֶען;
אִיצֶע,
פִּיצֶע,
פִּיצֶערִיצֶע;
קֶעפִּיל,
קְנֶעפִּיל,
טֶעפִּיל,
יוֹךְ,
אַפִיקוֹמָן
קוּימֶען
רוֹיךְ...

קוּרְץ גֶעזָאגְט –
אַזֶעלְכֶע גְרַאמֶען,
וָואס מֶען קָאן
מִיט זֵיי זִיךְ סַמֶען...

דִי פֶּאלֶעמִישֶׁע
קְרִיטִיק –
שְׁמַאטֶעס, בּוֹי
חָאטְשׁ דְרַייצֶעהְן בְּרִיק:

סְפְּלִיאָטְקֶעס,
מַעֲשֶׂהלִיךְ צוּ'ם לַאבֶען
פוּן אִינְטִימְנֶע
פְרֶעמְדֶע זַאכֶען –,

וָואס טְרִינְקְט דֶער,
וָואס יֶענֶער עֶסְט,
וֶוער בַּיי וֶועמֶען
זִיצְט אוֹיף הֶעסְט—,

מיט אַ שְׁפּראַךְ,
וָואס זי צו הערֶען,
בַּעֲלֵי־עֲגָלות
דאַרְף מֶען וֶוערֶען...

אויף פּאַפּיר
פון שֶׁענְסְטֶען אַרְט
הָאט מָשִׁיחַ'ן
גֶעבְּרַאכְט

זַיין אָטְשָׁאט
דֶער פַּרְנֵס־חוֹדֶשׁ,
וואו סָ'איז יֶעדֶע
צִיעפֶּער קוֹדֶשׁ:

וָואס, פון וֶועמֶען,
וֶוער און וֶועם —
און קַיין קָאפֵּיקֶע
בַּיי דֶעם...

אִיהְר אָטְשָׁאט —
דִי תַּלְמוּד־תּוֹרָה
אָבְּגֶעדְרוּקְט
מִיט מָרָה־שְׁחוֹרָה...

און דֶער הֶקְדֵשׁ
און דִי שׁוּל —
אַ'ן אָטְשָׁאט
מִיט צִיעפֶער פול:

וויפִיל שְׁפַּאלְטֶען,
וִויפִיעל לֶעכֶער
אִין דִי וֶוענְט
און אין דִי דֶעכֶער...

דֶער רַבִּינֶער —
זַיינֶע דְרָשׁוֹת,
וָואס פון זֵיי
שְׁלָאגְט־אָן חַלָשׁוֹת...

בַּעֲלֵי־טַאקְסֶעם —
דֶעם קָאנְטְרַאקְט,
וואו עֶם שְׁטֶעהְט
בְּפֵירוּשׁ: „הַאקְט,

רַייסְט און שִׁינְדְט
דִי הויט פון קוּנָה
ווי פון אַייעֶר
גְרֶעסְטֶען שׂוֹנֵא"...

דִי רַבָּנִים,
דִי מוּפְלָגִים —
שַׁאֲלוֹת־תְּשׁוּבוֹת
וֶועגֶען סְיָגִים:

יֵין־נֶסֶךְ
און חֲלִיצָה,
סִימָן־נַעֲרוּת
און מְצִיצָה...

חֶבְרָה־שְׁנַיידֶער —
גַאנְצֶע פֶּעק
מִיט מְסִירוֹת
אָהְן אַ'ן עֶק:

אויף דִי קְלֶעפּ
הוֹשַׁעְנָא־רַבָּה
אִין בֵּית־מֶדְרָשׁ
פַאר דֶעם גַבָּאִי,

אויף דֶעם סְטַארָאסְטֶעם
„דָ א חָ א ד",
אויף דֶער שׁוּל
און אויף דֶער בָּאד...

דִי מְלַמְדִים
פוּנ'ם שְׁטֶעדְטִיל —
אַ פָאדְרָאכְּנֶעם,
לַאנְגֶען צֶעטִיל.

וויפִיעל מָאל
אויף יֶעדֶער שָׁעָה
שְׁטַארְבֶּען זֵיי
פון הוּנְגֶער דָא;

וִויפִיעל קְרוּמֶע
און הָארְבַּאטֶע
און זַאאִיקֶע
און פָאנְפַאטֶע

זֶענֶען צְווִישֶׁען זֵיי
פַארְהַאן;
און דֶערְצוּ
גֶעמַאכְט אַ פְּלַאן,

אַ קַארְטִינֶע
פוּנ'ם חֶדֶר,
וואו זַיין אָרְט
פַארְנֶעמְט דָארְט יֶעדֶער:

וואו דִי קְוָואטְשְׁקֶע,
וואו דִי צִיעג,
וואו דִי בֶּעט
און וואו דִי וַויעג...

וָואכֶערְנִיקֶעם —
לַאנְגֶע סְפִּיסְקֶעם,
ווי גֶעמָאטֶעוֶועט
דִי קִישְׁקֶעם

בַּיי יְתוֹמִים
און אַלְמָנוֹת
מִיט פְּרָאצֶענְט —
פַאר גְרוֹיס רַחֲמָנוּת...

דֶער פָאדְרַיאַרְצִיק
פון דֶער בָּאד
הָאט גֶעבְּרַאכְט
אַ לַאנְגֶען סְטְשָׁאט,

וואו סְ'איז דַייטְלִיךְ
אַלְץ פַארְשְׁרִיעבֶּען,
וָואס בַּיי אִיהם
אִיז נִ י ט גֶעבְּלִיעבֶּען.

פון אִיסְפְּרַאווְנִיק
דֶער דְיֶעסְיַאטְסְקִי
הָאט גֶעבְּרַאכְט
אַ גַאנְצֶע טַאטְשְׁקֶע

פול מִיט יוּדִישֶׁע
דָאנָאסֶען
און גֶעזָאגְט
בְּזֶה הַלָשׁוֹן:

„הֶיוֹת, דֶער עוֹלָם
גֶעהְט אַוֶועק,
טָא נֶעמְט מִיט זִיךְ
אָט דִי פֶּעק

„סְפְּלְיָאטְקֶעם, פְּרָאסְבֶּעם
אַלֶע סָארְטֶען
לָאז מֶען זֵיי
שׁוֹין רֶעשֶׁען דָ א רְ טֶ ע ן"...

קוּרְץ, פַּאפִּיר
פון אַלֶע וֶוערְק,
גַאנְצֶע סְקִירְדֶעם,
גַאנְצֶע בֶּערְג —

אַ דֶערְקְווִיקֶענִישׁ
צו זֶעהֶען!...
אָבֶּער הֶערְט,
וָואס סְ'איז גֶעשֶׁעהֶען:

אַז מָשִׁיחַ
הָאט בֶּעטְרַאכְט,
וָואס דֶער עוֹלָם
הָאט גֶעבְּרַאכְט —

אָט דִי אַלֶע
אַלְטֶע שְׁמַאטֶעס,
דָא מִיט לֶעכֶער,
דָארְט מִיט לַאטֶעס,

אָט דֶעם שְׁמוּץ,
דָאס מִיסְט און שְׁטוֹיבּ,
וָואס עֶס מַאכְט אוּנְז
בְּלִינְד און טוֹיבּ,

וָואס פַארְצָאמְט
דֶעם וֶועג, דֶעם בְּרֵייטֶען
ווי מִיט גְרָאבֶּע,
שְׁוֶוערֶע קֵייטֶען

און עֶס מַאכְט
צו שְׁפָּאט און שַׁאנְד
אוּנְזֶער פָאלְק
אִין גַאנְצֶען לַאנְד,

הָאט עֶר מִיט
פַארְווֵיינְטֶע אויגֶען
טִיעף זַיין אַלְטֶען
קָאפּ גֶעבּוֹיגֶען

און גֶעזָאגְט:
„— נֵיין, בְּרִידֶער, נֵיין...
אֶפְשַׁר אִיז דָאס
גוּט און שֵׁיין,

אָבֶּער חוּץ
גָאר אַלֶע זַאכֶען
אויף דֶעם בְּרִיק,
וָואס אִ י ךְ דַארְף מַאכֶען

נִיט אַזַא מִין
סָארְט פַּאפִּיר,
לִיעבֶּע בְּרִידֶער,
טוֹיג פַאר מִיר"...

און מָשִׁיחַ
הָאט זַיין פֶערְד
פון דֶעם שְׁטֶעדְטִיל
אָבְּגֶעקֶעהְרְט

און מִיט טְרוֹיעֶר,
שְׁמֶערְץ און צָארְען
וַויט פון דָארְט
אַוֶועקְגֶעפָאהְרֶען...

ש. פרוג.

אַ וועלט מיט וועלטליך.

II.

אַ פנים, ס'איז מיר שוין אזוי באשערט היינטיגס יאהר אזוינע משונה זעלטענע באגעגענישען, וועלכע ס'האבען זיך מיר קיין מאָל אפילו ניט געחלמ'ט. וועמען, וועמען האב איך היינטיגס יאהר ניט באגעגנט? אלערליי מינים שלעק, מיט שלימזל'ען, פון אלע שווארצע, פינסטערע יאהר; ווער ווייס זיי, ווער זיי זענען, פון וואנען זיי זענען? — אט קומען זיי, שטעלען זיך פאַר, רעקאָמענדירען זיך פאַר פאלקס-פריינדע, בעלי-עצות, הימעל-מענשען, פלאפלען, רעדען, דערצעהלען ווילדע געשיכטען וועגען זיך, וועגען זייערע מעשים-טובים; צעהנדליגער־ווייז, גאנצע קאמפאניעס קומען זיי אן, ווער קען זיי אנגעדיינקען?

אַ מאל בין איך אפילו גיווען א גרויסער בעל-זכרון, איבערהויפט אויף אזוינע זאכען, נור עפּיס א אינטערעסנע באגעגעניש האב איך עס לאנג געדיינקט, גאנץ לאנג... א בזיון צו זאגען, נאר ס'איז דאָ אזוינע אלטע באגעגנישען, וועלכע איך געדיינק זיי נאך היינט... באגעגנישען, מיט יסורים, וועהטיגען, הארץ-קלאפעניש, ערווארטינגען, האפנונגען... אט ווי נעכטען וואלט עס געווען, שטעהען מיר פאר די אויגען לעבעדיג...

נאר דאס איז שוין געווען לאנג, גאנץ לאנג, ווען איך בין נאך געווען א יונגער-מאן אָהן חכמות, געוואלט לעבען, געזוכט לעבען און דאס לעבען, ווי געוועהנטליך מיט יונגע לייט, האט מיך געזוכט... היינט אבער אויף דער עלטער, בין איך, לא-עליכם, אביסעל שטומפּיג אויפ'ן זכרון; עס פערגעסט זיך אַ מאל אפילו ווען־שבת, ווען יום-טוב, ווען ס'איז דער טערמין פון א וועקסעל, ווער ס'האט א מאָל געטהון א טובה, און דעסטגלייכען ענינים, וואס קומט אין די עלטערע יאהרען פון זיך אליין, פון שלאפקייט. ווער רעדט פון באגעגנישען, זיי פערגעס איך באלד. אמאליגע באגעגנישען, פערשטעהט זיך, טרעפען זיך מיר מעהר ניט... און היינטיגע באגעגנישען מיינע, וועלכע ענדיגען זיך אויפ'ן בעסטען אופן, אז איך נעהם ביי יענעם א גמילות-חסד, און אויפ'ן ערגסטען אופן, אז יענער נעהמט ביי מיר א גמילות-חסד, — זענען וויניג אינטערעסנע און פערגעסען זיך באלד: אז איך נעהם א גמילות-חסד פערגעס איך, און אז יענער נעהמט — פערגעסט ער... בקיצור, מען פערגעסט.

דעם אמת רעדינדיג, איז טאקי גאר קיין חידוש ניט, אז מען פערגעסט. ווער קען זיך עס אנגעדיינקען? וויפיעל און ווען איז א מאל א יוד ארויסגעפאהרען פון דער היים, און וויפיעל און ווען פאהרט ער איצט ארויס... עס איז גאר קיין ערך! ערשטענס פאהרט מען ארום, ווייל „וועמען ס'איז שלעכט אין דער שטאדט זאל געהן אין א אנדער שטאדט" — האבען געזאָגט נאך אונזערע אלטע חכמים; און ווייל יעדען איז א־צט שלעכט אין זיין שטאדט, געהט ער אין א אנדער שטאדט. האַצעפּלאַצער פאהרען זוכען דאס גליק אין בויבעריק, און בויבעריקער געפאלענע בעלי-בתים פאהרען קיין האצעפּלאץ, אזוי, אז אין א קורצע צייט בייטען זיך אלע מיט די ערטער, האצעפלאצער באזעצען זיך אין בויבעריק, און בויבעריקער אין האצעפלאץ, מען דרעהט זיך ארום אין דער זעלביגער „טשערטא" פון איין ווינקעל אינ'ם אנדער'ן, קיין נוטצען ברייננט עס ניט, מען דערלעבט נור באהן-געלד... פרעגט נור א יודען וואו פאהרט ער? „וואס הייסט, זאגט ער, אין דער היים איז שלעכט, די פרנסה איז געשלאגען, ה' ירחם, ניטא וואס צו טוהן, ניטא צו וואס צו נעהמען זיך, אין ווארשא, זאגט מען, זענען בעסערע געשעפטען"; דער ווארשעווער אבער מיינט אז אין אדעססא איז גוטע געשעפטען — דער סוף איז, אז אומעטום זענען די זעלביגע גליקען. די וועלט אבער, דאס הייסט, דאס יודישע וועלטעלע, דרעהט זיך ארום דערווילע — און דער אייזענבאהן פערדינט...

ווידער איז דאס פאהרען אליין טאקי א סגולה צום „קרעדיט". ס'איז גאר איינע פון די בעסטע סגולות. איך האב געהאט א רבי'ן אין מיינע יונגע יאהרען, א מורא'דיגער ארימאן, לא-עליכם; פרייטאג פלעג ער מיט אונז לערנען כמעט א גאנצען טאג, נאר דאנערשטאג האט ער אונז נאך האלבען טאג געלאזט פריי. — „פערשטעהט איהר, קינדערליך, פלעג ער זאגען אלע דאנערשטאג, מארגען וועל איך שוין מסתמא דעם שבת האבען אין שטוב, וועל איך מיט אייך קענען לערנען רוהיג, היינט אבער, איז מיר דער קאפּ פערדרעהט, איך קלער וואו געהן זוכען א גמילות-חסד".

— סטייטש, רבי, האט איהם אמאל איינער געפרעגט, אלע ווייסע: דאך שוין אז איהר זענט א גרויסער ארימאן, ווער-זשע וועט אייך געטרויען?

— אוי, קינדערליך, איהר פערשטעהט ניט — די שטאדט איז גרויס איך וועל געהן אין די גאסען וואו מען קען מיך נאך ניט... ווי ס'איז — פלעג ער ענדיגען — זוכען מוז איך דאך, און שטוב וועט דאך געוויס קיינער ניט אריינטראגען דעם גמילות-חסד...

היינט זעה איך, וואס פאר א חכם מיין רבי, א ליכטיגען גן-עדן זאל ער האבען, איז געווען, ווי גוט ער האט פערשטאנען די וועלט, אז א גמילות-חסד „מוז מען זוכען", אין שטוב וועט איהם קיינער ניט אריינטראגען... דאס איז כמעט די בעסטע תורה, וואס איך האב ביי איהם אויסגעלערענט... א פנים, אלע האבען געהאט, אזוינע קלוגע רביים, יעדער פערשטעהט עס היינט — און זוכט גמילות-חסדים, מען זוכט מיט ליכט אין אלע ווינקעליך, אין אלע לעכער... וואו און וויפיעל מען קען נור בעקומען, גרויס געלט, קליין געלט, מינ'ץ... מען נעהמט, ברוך-השם, אלעס, מען קלויבט ניט איבער. אין דער היים, וואו יעדער קען דעם אנדערען מיט זיינע „גוטע געשעפטען" און גרויסע הוצאות — האט מען ניט קיין געטרויען גלויבען אפילו אויף א גראשען, בלייבט טאקי נור איין מיטעל, פאהרען אין דער וועלט ארייין זוכען, דארטען איז פארט דער קרעדיט גרעסער. און ווייטער טאקי די זעלביגע מעשה: האצעפלאצער זעצען אן אין בויבעריק, אין בויבעריקער — אין האצעפלאץ, און שא, שטיל, קוויט; דורכגעקומען ווי ס'איז, האצעפלאץ האט ניט צו בויבעריק און בויבעריק צו האצעפלאץ, אבי געהאנדעלט ווייטער. אודאי וואלט געווען גלייכער, אז מען וואלט געקענט אנזעצען אין דער היים, שטיל, רוהיג, אָהן הוצאות; נאר אז, בעוונותינו-הרבים, קען מען ניט אנדערש, מוז מען פאהרען אין אנדערע שטעדט און מאכען הוצאות. וואס דען זאל מען טהון אין די שלעכטע צייטען? אין שטוב וועט דאך קיינער דעם „אנזעץ ניט אריינטראגען"...

נאך גרעסערע ארומפאהרער זענען מיר געווארען צייט עס האבען זיך אנגעהויבען ביי אונז אלערליי „בעוועגונגען" מיט אסיפות, סיעזדען, קאנגרעסען. א מאָל האט א יוד געוויסט, אז א אסיפה דארף זיין שבת'ע-נאכט אין שול, אדער ווען א „אסיפה רבה" — איז אין קהל שטיבעל. האט מען ארויפגעווארפען אויף זיך די זשופיצע און דורכגעגאנגען זיך צו קהל אויף דער אסיפה. די אסיפה האט געוועהרט א צוויי-דריי שעה — אי-דאס האט מען מעהרער ווי העלפט געשוויגען, און פטור. פון פאהרען אויף א אסיפה — ווער האט געוויסט, ווער האט עס גאר פערשטאנען? א מאל אין פופציג יאהר איז געווען א „אסיפת-הרבנים", האט געקעהרט די וועלט, א האלב יאהר פריהער האט מען געקלעהרט וועגען הוצאות, עס דארפען דאך פאהרען א האלב־טוץ רבנים, א קלייניגקייט צו זאגען, דארפען ווי דאך עפּיס האבען הוצאות, און וואו נעהמט מען עס? — מען האט געמאכט נאלאגען אויף זייערנע קליידער, אויף עטרות פון די טליתים, אויף „לאקשענע-קוגלען" און „עפיל-צימעסען"... קוים מיט צרות מען האט צוזאמען-געקליבען די עטליכע רובל אויף הוצאות. דערנאך האט מען געהאט צו דערצעהלען וועגען דער אסיפה קינדס-קינדער. היינט איז גאר אנדערש. אסיפות — פינף א וואָך, סיעזדען — דריי א חודש, קאנגרעסען — אלע יאהר, דעלעגאטען — טויזענד און הוצאות — תרפ"ט אלפים. מען האלט אין איין ארומפאהרען. נישט אומזיסט זאגט מיין אלטע, אז צייט די אלערליי „בעוועגונגען" מיט די אסיפות האב איך זיך אין גאנצען פון דער היים אפגעשלאגען: אלע נאכט א אנדער אסיפה, ביז האלבע נאכט, ביז'ן העלען טאג; אדער גאר פערפאלען ווערען אויף גאנצע טעג, אויף וואכען-לאנג, א וועקפאהרען אויף סיעזדען און קאנגרעסען, קיין גוטס, זאגט זי, קען דערפון ניט ארויסקומען; ארץ-ישראל, ציוניזם — מהיכי-תיתא, לאז זיין ארץ-ישראל, אבי אין דער היים... מילא איך טהו זיך מיינס, און קהל-זיך אויף וואס די וועלט שטעהט און פאהר אויף אלע אסיפות, וויא ווייט זיי זאלען ניט זיין.

דעם אמת רעדענדיג, איז דאס זיין אויף די אסיפות ניט אזוי וויכטיג ווי דאס פאהרען, ווי די פערשיעדענע באגעגנישען. און ווער פון אונז, זונדיגע מענשען, איז ניט קיין בעלן אויף אזוינע זאכען? ווי זאגט מען עס, ארום א פעטען טאפּ איז זיך גוט צו רייבען, מען ווערט פעט, און מיט א „היסטארישען" מענשען איז גוט זיך צו באגעגנען, מען ווערט דורך דעם אליין אויך אביסעל היסטאריש. א קלייניגקייט, ערשט נעכטען, דאכט זיך, בין איך נאך געווען גאר א קליין מענשעלע, א פשוט'ער בשר-ודם, וועמען האב איך געוויסט, ווער האט מיר געוויסט, און היינט האב איך זיך באגעגנט אויף א גרויסער אסיפה מיט „אלכסנדר-מוקדון" און בין געווארען כמעט אזוי „גרויס" ווי ער... און אין דער וועלט געהט א קול, אז איך מיט „אלכסנדר-מוקדון" זענען גאר ווי אנדערע צוויי... איך זאג אייך, צוליעב דעם אליין איז כדאי אוועקווארפען געשעפטען, ווייב און קינדער, און פאהרען אויף אלע אסיפות.

(ענדע קומט)

א. ל. לעווינסקי.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer, Krakau.